

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»
освітньо-професійна програма «Менеджмент»
спеціальність 073 «Менеджмент»

УПРАВЛІННЯ РОЗШИРЕНИМ ВІДТВОРЕННЯМ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ДП ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС» ОДЕСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

здобувача вищої освіти **Мотрук Станіслава Олександровича**

Науковий керівник: к. е. н., доцент
кафедри менеджменту

Дідур Ганна Іванівна_____

Рецензент: д.е.н., професор кафедри
обліку і оподаткування Одеського
державного аграрного університету
Замлинський Віктор Анатолійович

Завідувач кафедри
менеджменту, д.е.н., професор
_____ Галина ЗАПША
« ____ » _____ 2024 р.

ОДЕСА – 2024

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та управління

Кафедра менеджменту

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Галузь знань 07 Управління та адміністрування

Спеціальність 073 Менеджмент

Освітньо-професійна програма «Менеджмент»

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри
менеджменту**

Галина ЗАПША
«1» лютого 2024р.

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА**

Мотрук Станіслава Олександровича

1. Тема роботи: «Управління розширенням відтворенням основних засобів ДП ДГ «Южний» СГІ-НЦНС» Одеського району Одеської області».
керівник роботи: к.е.н. Дідур Г.І., затверджені наказом ректора Одеського державного аграрного університету від “15” травня 2024 р. № 58-з

2. Об’єкт дослідження – процеси управління розширенням відтворенням основних засобів сільськогосподарського підприємства.

3. Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів управління розширенням відтворенням основних засобів сільськогосподарського підприємства.

4. Строк подання студентом дипломної роботи 10 червня 2024 р.

5. Перелік завдань, які потрібно розробити:

5.1. Теоретико-методичний розділ:

- узагальнити теоретичні засади та особливості управління розширенням відтворенням основних засобів;
- визначити сутність, види та джерела відтворення основних засобів;
- дослідити сучасні методи оцінки ефективності формування та використання основних засобів підприємства;

5.2. Аналітичний розділ:

- дати характеристику організаційних аспектів підприємницького середовища господарства;
- здійснити аналіз рівня забезпеченості основними засобами;
- оцінити ефективність використання основних засобів;

5.3. Рекомендаційно-розрахунковий розділ:

- обґрунтувати стратегічні напрями підвищення ефективності управління основними засобами на інноваційній основі;
- розробити механізм формування та управління розширенням відтворенням основних засобів;
- запропонувати напрямки удосконалення процесу виробництва продукції в контексті розширеного відтворення основних засобів.

6. Орієнтовний перелік графічного та табличного матеріалу:

6.1. До теоретико-методичного розділу: Підходи до визначення поняття «основні засоби», Класифікаційні характеристики основних засобів, Підходи до визначення поняття «відтворення основних засобів», Форми відтворення основних засобів, Класифікація видів і форм відтворення основних засобів, Етапи аналізу основних засобів та показники, що використовуються на відповідних етапах.

6.2. До аналітичного розділу: Організаційна структура управління в ДП «ДГ «Южний», Вартість та структура чистого доходу (виручки) від реалізації продукції і послуг, Забезпечення виробничими ресурсами, Забезпеченість основними засобами; Склад і структура основних засобів, Показники наявності та руху основних засобів, Економічна ефективність використання основних засобів, Економічна ефективність господарювання ДП «ДГ «Южний» СГІ-НІНС».

6.3. До рекомендаційно-розрахункового розділу: Матриця SWOT- аналізу для вибору стратегії управління розширеним відтворенням основних засобів, - Ієрархія стратегій управління розширеним відтворенням основних засобів, Критерії оцінки результативності реалізації стратегії управління розширеним відтворенням основних засобів, Складові механізми управління основними засобами ДП «ДГ» Южний», Сучасні методи нарахування амортизації основних засобів, Нарухування амортизації методом прямолінійного списання, Нарухування амортизації методом зменшення залишкової вартості; Розрахунок нарахування амортизації на сівалку VENZA-8 методом прискореного зменшення залишкової вартості, Розрахунок нарахування амортизації кумулятивним методом; Проектна сівозміна, Характеристика традиційної та нульової технології, Загальна характеристика критеріїв лізингу та банківського кредити на агротехніку, Склад та вартість техніки, необхідної ДП «ДГ» Южний» для обробітку ґрунту за нульовою технологією, Умови придбання техніки у лізинг, Грошові потоки при реалізації проекту вирощування зернових культур за нульовою технологією на основі розширеного відтворення основних засобів.

7. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: нормативно-довідкова література, літературні джерела, дані первинного обліку, річні фінансові звіти та статистична звітність ДП ДГ «Южний» СГІ-НІНС» Одеського району Одеської області за період 2020-2022 рр., особисті спостереження автора, літературні джерела, інтернет-джерела.

8. Дата видачі завдання 1 лютого 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№з/ п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Кількість кредитів	Примітка
1.	Визначення теми, об'єкта та предмета дослідження	1.02.24 – 15.02.24	0,2	
2.	Отримання завдання і складання змісту (плану) кваліфікаційної роботи	1.02.24	0,1	
3.	Складання календарного плану – графіку з підготовки кваліфікаційної роботи	15.02.24	0,1	
4.	Написання першого (теоретико-методичного) розділу роботи	16.02.24– 25.03.24	1	
5.	Вивчення матеріалів базових підприємств	25.03.24– 05.04.24	0,5	
6.	Написання другого (аналітичного) розділу роботи	05.04.24– 25.04.24	1	
7.	Написання третього (рекомендаційно-розрахункового) розділу роботи	25.04.24– 22.05.24	1	
8.	Написання висновків, списку літератури	22.05.24 – 27.05.24	0,3	
9.	Перевірка роботи науковим керівником	27.05.24– 4.06.24	0	
10.	Доопрацювання роботи після зауважень наукового керівника	5.06.24 – 7.06.24	0,3	
11.	Підготовка до захисту: доповідь, ілюстративний матеріал	8.06.24– 9.06.24	0,5	
12.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру	10.06.24	0,1	
14.	Перевірка роботи на оригінальність	10. 06.24 – 17.06.24	0	
15.	Попередній захист на кафедрі	17.06.24– 19.06.24	0,4	
16.	Рецензування кваліфікаційної роботи	19.06.24 – 22.06.24	0	
17.	Захист кваліфікаційної роботи бакалавра	24.06.24 – 28.06.24	1,5	
	Всього		4,5	

Здобувач ОС «Бакалавр» _____ Станіслав МОТРУК

Наукова керівниця _____ Ганна ДІДУР

РЕФЕРАТ

Мотрук Станіслав Олександрович. Управління розширеним відтворенням основних засобів ДП ДГ «Южний» СГП-НЦНС» Одеського району Одеської області. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «бакалавр» за спеціальністю 073 «Менеджмент». Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, 2024.

Актуальність теми. Необхідність розширеного відтворення основних засобів господарств, виникає у контексті зміцнення виробничих потужностей і забезпечення відповідного технічного складу та структури галузі, достатності ресурсів для проведення всіх технологічних операцій. Процес виробництва значною мірою залежить від матеріальної основи і тому вимагає дієвих підходів щодо ефективного формування і використанні основних засобів.

Актуальність обґрунтування напрямів розвитку аграрних підприємств, враховуючи особливості їх функціонування, з урахуванням впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, та у контексті ефективного формування і використання основних засобів обумовила вибір теми кваліфікаційної роботи, визначила її мету, основні завдання, зміст, предмет, об'єкт і методичну основу дослідження.

Мета і завдання роботи. Метою дослідження є обґрунтування наукових засад і розробка практичних рекомендацій щодо управління розширеним відтворенням основних засобів сільськогосподарських підприємств.

Реалізація поставленої мети обумовила необхідність вирішення таких задач:

- узагальнити теоретичні засади та особливості управління розширеним відтворенням основних засобів;
- визначити сутність, види та джерела відтворення основних засобів;
- дослідити сучасні методи оцінки ефективності формування та використання основних засобів підприємства;
- дати характеристику організаційних аспектів підприємницького середовища господарства;
- здійснити аналіз рівня забезпеченості основними засобами;
- оцінити ефективність використання основних засобів;
- обґрунтувати стратегічні напрями підвищення ефективності управління основними засобами на інноваційній основі;
- розробити механізм формування та управління розширеним відтворенням основних засобів;
- запропонувати напрямки удосконалення процесу виробництва продукції в контексті розширеного відтворення основних засобів.

Об'єктом дослідження є процеси управління розширеним відтворенням основних засобів сільськогосподарського підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів управління розширеним відтворенням основних засобів сільськогосподарського підприємства.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є базові положення економічної теорії, галузевої економіки, маркетингу, управління; економіко-статистичні методи, розрахунковий метод, методи графічного представлення, SWOT-аналіз, методи узагальнення для формування висновків.

Практична значущість роботи. Результати наукового дослідження використовуються ДП ДГ «Южний» СГІ-НЦНС» для забезпечення сталого розвитку господарства у контексті ефективного управління розширеним відтворенням основних засобів.

Апробація результатів роботи. За результатами досліджень опубліковано тези доповіді: Мотрук С. О., Дідур Г. І. Теоретичні підходи до управління розширеним відтворенням основних засобів підприємств. *Розвиток агропромислового комплексу та сільських територій під час війни: Збірник матеріалів Науково-практичного форуму*, 29 травня 2024 року. Одеса, ОДАУ. 2024. с. 99-102.

Зміст роботи. У першому розділі «Теоретичні основи управління розширеним відтворенням основних засобів ДП ДГ «Южний» СГІ-НЦНС» Одеського району Одеської області» узагальнено теоретичні засади та особливості управління розширеним відтворенням основних засобів; визначено сутність, види та джерела відтворення основних засобів; досліджено сучасні методи оцінки ефективності формування та використання основних засобів підприємства.

У другому розділі «Рівень ефективності використання основних засобів» здійснено характеристику організаційних аспектів підприємницького середовища господарства; проаналізовано рівень забезпеченості основними засобами; дано оцінку ефективності використання основних засобів.

У третьому розділі «Напрямки удосконалення управління розширеним відтворенням основних засобів ДП ДГ «Южний» СГІ-НЦНС» Одеського району Одеської області» обґрунтовано стратегічні напрями підвищення ефективності управління основними засобами на інноваційній основі; розроблено механізм формування та управління розширеним відтворенням основних засобів; запропоновано напрями удосконалення процесу виробництва продукції в контексті розширеного відтворення основних засобів.

Кваліфікаційна робота містить 71 сторінку, 21 таблиць, 10 рисунків, 6 додатків. Перелік посилань нараховує 89 найменувань.

Ключові слова: основні засоби, управління, відтворення основних засобів, форми відтворення основних засобів, рух основних засобів, стратегія управління, лізінг.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РОЗШИРЕННИМ ВІДТВОРЕННЯМ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ	6
1.1. Поняття, економічний зміст та особливості формування і використання основних засобів	6
1.2. Відтворення основних засобів: сутність, види та джерела	14
1.3. Сучасні методи оцінки ефективності формування та використання основних засобів підприємства	22
РОЗДІЛ 2 РІВЕНЬ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ДП ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС» ОДЕСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ	28
2.1 Характеристика організаційних аспектів підприємницького середовища.....	28
2.2 Аналіз рівня забезпеченості основними засобами.....	34
2.3 Оцінка ефективності використання основних засобів	41
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РОЗШИРЕННИМ ВІДТВОРЕННЯМ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ДП ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС» ОДЕСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ	46
3.1 Стратегічні напрями підвищення ефективності управління основними засобами на інноваційній основі	46
3.2 Розробка механізму формування та управління розширеним відтворенням основних засобів.....	51
3.3 Удосконалення процесу виробництва продукції в контексті розширеного відтворення основних засобів	59
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
ДОДАТКИ	81

ВСТУП

Актуальність теми. Необхідність розширеного відтворення основних засобів господарств, виникає у контексті зміцнення виробничих потужностей і забезпечення відповідного технічного складу та структури галузі, достатності ресурсів для проведення всіх технологічних операцій. Процес виробництва значною мірою залежить від матеріальної основи і тому вимагає дієвих підходів щодо ефективного формування і використання основних засобів.

Питання управління розширеним відтворенням основних засобів сільськогосподарських підприємств досліджено у працях багатьох вчених, зокрема таких як В.Г.Андрійчук [1], Бровко Л. І., Галаган Т. І.[8], Гилка М. Д. [13], Пасько О.В. [55] та інших. Пріоритетним у науковому дослідженні є виділення і обґрунтування галузевих особливостей формування і використання основних засобів підприємств з урахуванням форми власності, організації виробництва і праці. Значний вклад у вивчення процесу відтворення основних виробничих засобів, розкриття його складових, етапів, стадій та форм внесли Городянська Л.В. [15]. Кулакова С. Ю., Кордубан А. С. [38], Мулик Т. О. [44], Неміш Ю.В. [47], Стельмашук А.М. [66], Черкасов О.О. [77] і ін.

Актуальність обґрунтування напрямів розвитку аграрних підприємств, враховуючи особливості їх функціонування, з урахуванням впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, та у контексті ефективного формування і використання основних засобів обумовила вибір теми кваліфікаційної роботи, визначила її мету, основні завдання, зміст, предмет, об'єкт і методичну основу дослідження.

Мета і завдання роботи. Метою дослідження є обґрунтування наукових засад і розробка практичних рекомендацій щодо управління розширеним відтворенням основних засобів сільськогосподарських підприємств.

Реалізація поставленої мети обумовила необхідність вирішення таких задач:

- узагальнити теоретичні засади та особливості управління розширеним відтворенням основних засобів;
- визначити сутність, види та джерела відтворення основних засобів;
- дослідити сучасні методи оцінки ефективності формування та використання основних засобів підприємства;
- дати характеристику організаційних аспектів підприємницького середовища господарства;
- здійснити аналіз рівня забезпеченості основними засобами;
- оцінити ефективність використання основних засобів;
- обґрунтувати стратегічні напрями підвищення ефективності управління основними засобами на інноваційній основі;
- розробити механізм формування та управління розширеним відтворенням основних засобів;
- запропонувати напрямки удосконалення процесу виробництва продукції в контексті розширеного відтворення основних засобів.

Об'єктом дослідження є процеси управління розширеним відтворенням основних засобів сільськогосподарського підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів управління розширеним відтворенням основних засобів сільськогосподарського підприємства.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є базові положення економічної теорії, галузевої економіки, маркетингу, управління; економіко-статистичні методи, розрахунковий метод, методи графічного представлення, SWOT-аналіз, методи узагальнення для формування висновків.

Інформаційною базою дослідження стали: матеріали Державної служби статистики України, наукові розробки та публікації вітчизняних і зарубіжних вчених із питань управління розширеним відтворенням основних засобів; законодавчі та нормативно-правові акти, які регулюють об'єкт дослідження, статистичні дані річної та фінансової звітності ДП ДГ «Южний» СГІ-НЦНС»

Одеського району Одеської області; науково-аналітичні публікації.

Практична значущість роботи. Результати наукового дослідження використовуються ДП ДГ «Южний» СГІ-НЦНС» для забезпечення сталого розвитку господарства у контексті ефективного управління розширеним відтворенням основних засобів.

Апробація результатів роботи. За результатами досліджень опубліковано тези доповіді: Мотрук С. О., Дідур Г. І. Теоретичні підходи до управління розширеним відтворенням основних засобів підприємств. *Розвиток агропромислового комплексу та сільських територій під час війни: Збірник матеріалів Науково-практичного форуму*, 29 травня 2024 року. Одеса, ОДАУ. 2024. с. 99-102.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РОЗШИРЕННИМ ВІДТВОРЕННЯМ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

1.1. Поняття, економічний зміст та особливості формування і використання основних засобів

Важко переоцінити роль ефективного використання основних засобів у діяльності підприємства. Ефективне використання основних засобів передбачає: підвищення рівня виробництва, збільшення віддачі наявного виробничого потенціалу, найбільш повне задоволення потреб споживачів, зниження рівня собівартості продукції (надання послуг), зростання показника рентабельності виробництва підприємства та накопичень підприємства.

Обґрунтування та трактування основних понять, пов'язаних з трактуванням основних засобів, основного капіталу, основних виробничих фондів, представлено у роботах Бабаєва Ю. А. [3], Бабяка Н. Д. [4], Бутинця Ф. Ф. [10], Дем'яненко М. Я. [72].

Слід зазначити, що у в економічній літературі змішують поняття «основний капітал», «основні засоби», «основні виробничі фонди», «капітальні вкладення», «матеріальні ресурси» та «фінансові вкладення». Основні засоби, які безпосередньо беруть участь у виробничому процесі, можна віднести до основного виробничого капіталу.

У економічній літературі поняття «основні засоби» має широке трактування. Систематизація поглядів дослідників щодо сутності поняття «основні засоби», виділення ключових слів наведено в таблиці 1.1.

Наведені визначення дозволяють зробити висновок, що більшість авторів під «основними засобами» розуміють матеріальні активи підприємства строк експлуатації яких становить не менше одного року. Деякі автори зазначають, що «основні засоби» є засобами праці які використовуються у виробництві протягом тривалого часу.

Таблиця 1.1 - Підходи до визначення поняття «основні засоби»

Автор підходу	Визначення	Ключові слова
Бабаєв Ю. А.	«частина майна, що використовується як засоби праці при виробництві продукції, виконанні робіт або наданні послуг або для управління організацією протягом періоду, що перевищує 12 місяців, або звичайний операційний цикл, якщо він перевищує 12 місяців» [2].	частина майна, що використовується понад 12 місяців
Бабяк Н. Д.	«засоби праці, що є матеріально-речовими елементами, грошовим вираженням яких є основні виробничі і невиробничі фонди» [3].	засоби праці, матеріально-речові елементи
Сук Л. К., Сук П. Л.	«сукупність матеріально-речових цінностей, що діють у натуральній формі протягом тривалого часу як у сфері матеріального виробництва, так і у невиробничій сфері» [69]	матеріально-речові цінності
Бутинець Ф. Ф.	«матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він перевищує один рік)» [10, с. 125].	матеріальні активи, що використовуються більше одного року
Яловега Л. В.	«сума капіталу, вкладеного у сукупність матеріально-речових об'єктів та цінностей, що використовуються в процесі виробництва для впливу на предмети праці і їх перетворення в придатні до споживання продукти» [86]	сума капіталу, вкладеного у сукупність матеріально-речових об'єктів та цінностей
Неміш Ю. В.	«вартісно виражені ресурси, які утримуються суб'єктом господарювання з метою використання в процесі виробництва, постачання товарів і послуг, надання в оренду іншим особам або для здійснення чи соціально-культурних функцій, очікуваний строк експлуатації яких становить не менше одного року, чи визначається межами операційного циклу понад один рік, вартість яких зменшується в процесі використання» [47]	вартісно виражені ресурси, очікуваний строк експлуатації яких становить не менше одного року
Дем'яненко М. Я.	«термін бухгалтерського обліку, синонім економічного поняття «необоротні матеріальні активи» (засоби виробництва, матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі діяльності або для здійснення адміністративних і соціальних функцій, що використовуються протягом тривалого періоду і поступово переносять свою вартість на продукцію у міру зношення); матеріальні цінності (виробниче майно), що споживається у виробничому процесі, тобто фізичний капітал» [72].	«необоротні матеріальні активи», що використовуються протягом тривалого періоду і поступово переносять свою вартість на продукцію

Джерело: Побудовано автором

Інші автори вважають, що основні засоби – це матеріальні активи, що використовуються лише у виробничому процесі, що є невірним, адже «основні засоби» використовуються у всій господарській діяльності підприємства. Всі

джерела вказують на те, що основні засоби використовуються тривалий час (понад рік або одного операційного циклу).

Матеріальні цінності визнаються основними засобами за їх знаходженні в експлуатації, запасі, на консервації, а також при їх передачі суб'єктом обліку, у тому числі інвестиційної нерухомості, у тимчасове володіння та користування або у тимчасове користування за договором оренди (Майнового найму) або за договором безоплатного користування.

У плановій економіці широко використовувався термін основні фонди. Вони розглядалися як сукупність вироблених суспільною працею матеріально-речових цінностей, що діють протягом тривалого періоду.

На думку Стемковської І.В. та Герчанівської С.В. [68, с. 348] терміни «основні фонди» та «основні засоби» є синонімами: «основні засоби» та «основні фонди» практично тотожні (обидві категорії є вартісними, їх натурально-речові носії ті ж самі, роль у виробничому процесі однакова).

Однак, Яременко Л.М. [88, с. 145] виділяє наступні відмінності у поняттях «основні засоби» і «основні фонди»:

- сфери діяльності для основних засобів і основних фондів не збігаються. Останні перебувають тільки в сфері господарської діяльності, яка пов'язана з отриманням доходу;

- якщо об'єкти основних засобів фізично й морально не зношуються, як наприклад земельні ділянки, то на них поняття основні фонди не поширюється;

- з П(С)БО 7 випливає, що до основних засобів прирівнюються і інші необоротні матеріальні активи, значна частина яких походить із малоцінних і швидкозношуваних предметів. Але, відповідно до пп. 8.2.1 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», випливає, що матеріальні цінності віднесені до малоцінних і швидкозношуваних предметів, до основних фондів не належать;

- включення до складу основних засобів незавершених капітальних інвестицій шляхом внесення змін до П(С)БО 7.

Основні виробничі фонди у сучасних умовах виконують такі функції:

- при виробництві продукції використовувати нові технології та інноваційні технології;
- забезпечувати виробництво нових споживчих цін;
- організувати створення умов загальноекономічного зростання організації.

Мостенська Т.Г., Ковтун О.А. [42] пропонують розглядати в якості інструментів управління основними засобами «сукупність способів, прийомів та засобів управлінського впливу, що забезпечують темпи відтворення відповідно до розвитку НТП, формують оптимальну структуру основних засобів та забезпечують інтенсифікацію виробничих процесів і дозволяють спрямувати ефективно організований процес використання основних засобів на забезпечення виробництва конкурентоспроможної продукції у необхідному обсязі, яка відповідає вимогам ринку за якістю».

Основні засоби - один з найважливіших етапів управління ефективністю підприємств, і являє собою втілення інновацій та досягнень науково-технічного прогресу шляхом забезпечення достатності ресурсів, цільової орієнтації та спрямованості впливів на досягнення намічених результатів. Основні засоби - це складний об'єкт управління, що характеризується неоднорідністю складу та мінливістю у часі. Поступове зношування основних засобів та їх вартість переноситься на продукцію, що виготовляється. Загальна мета управління основними засобами отримання більшої величини прибутку за рахунок збільшення випуску продукції та зниження витрат на ресурси [80].

Узагальнення наукових джерел дозволило визначити основні положення, що доводять значення основних виробничих засобів як найважливішого фактору виробництва та прискорення НТП. Економічне та соціальне значення основних виробничих засобів на макрорівні пояснюється наступним [2,3,10,66,68]:

- основні виробничі засоби є значною частиною національного багатства країни;

- від розміру основних засобів, зокрема та від їх якісного стану, значною мірою залежить конкурентоспроможність вітчизняної продукції та ефективність виробництва;
- рівень механізації та автоматизації праці залежить від кількісного та якісного стану основних засобів підприємства;
- темп економічного зростання залежить від кількісного та якісного стану основних засобів.
- економічна безпека країни та її обороноздатності залежить від наявності достатньої величини основних засобів.

Основним засобам властива також значна роль і на мікрорівні, так наприклад, від величини вартості основних засобів та від їх якісного стану безпосередньо залежать: виробнича потужність підприємства, обсяг випуску та реалізації продукції; рівень якості продукції та її конкурентоспроможність; рівень собівартості продукції та її рентабельність; фінансово-економічний стан підприємства.

Планування, облік і наукове дослідження основних засобів підприємств України може бути організовано лише на основі правильно сформованої структури та науково-обґрунтованої їх класифікації.

Як зазначають Сафонік Н.П. та Ватащук В.В. [57]: «Класифікація основних засобів сприяє зручному моніторингу та контролю за використанням та станом основних засобів, що дозволяє підвищити ефективність їхнього управління та планування».

Представлені класифікації допомагають більш детально та систематизовано керувати основними засобами в організаціях, планувати їхнє використання (Рис.1.1).

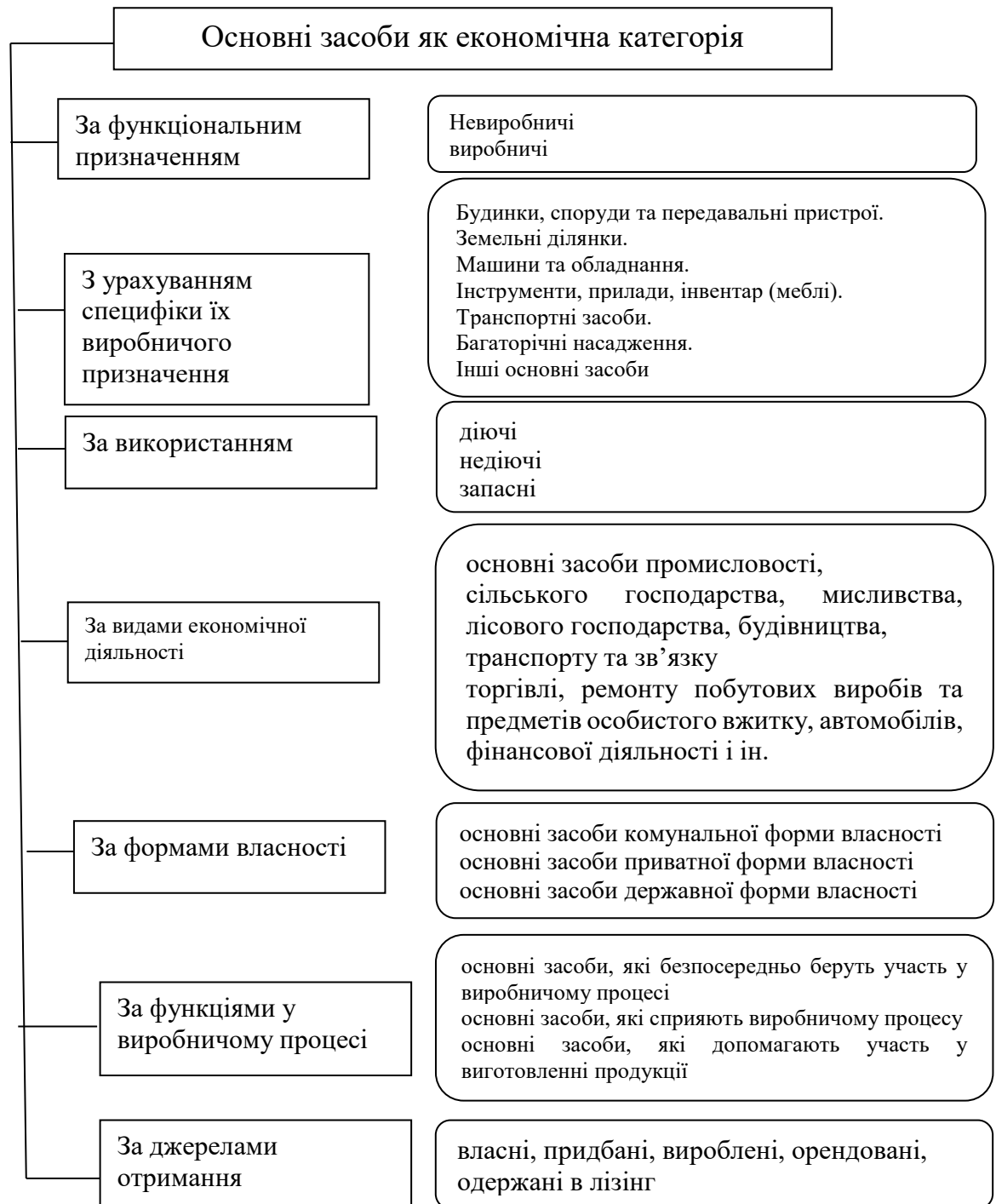

Рисунок 1.1 - Класифікаційні характеристики основних засобів

Джерело: побудовано автором на основі джерел [3, 4, 15, 73].

Необхідною умовою для правильного обліку основних засобів є єдині принципи їхньої оцінки. Розрізняють такі основні види оцінки основних засобів:

1) оцінка за первісною вартістю – це сума фактичних витрат на придбання, спорудження та виготовлення, за винятком податку на додану вартість та інших відшкодованих податків;

2) оцінка за переоціненою вартістю – вартість об'єкта основних засобів після їх переоцінки. Переоцінена вартість основних засобів дорівнює або не відрізняється суттєво від їх справедливої вартості;

2) оцінка по відновлювальній вартістю – це вартість, яка використовується при реалізації перегляду основних засобів один раз на рік шляхом індексації чи прямого перерахунку за ринковими цінами;

3) оцінка за залишковою вартістю – це вартість, за якою об'єкт відображається у бухгалтерському балансі. Вона вважається як різницю між початковою ціною та результатом нарахованої амортизації за об'єктом основних засобів на певну дату.

Основні засоби, що використовуються у виробництві, розподіляються на конкретні групи відповідно до їх ролі у виробничому процесі. Деякі з них призначені для безпосереднього впливу людини на процес виробництва, і тому вони вважаються активною частиною, яка безпосередньо впливає на оборотні засоби, перетворюючи їх на готову продукцію. Ці засоби включають у себе робочі машини, устаткування, транспортні засоби, вимірювальні й регулюючі прилади, обчислювальну техніку та лабораторне обладнання. Існують також інші види основних засобів, які, хоча не активно використовуються у виробництві, але є необхідною умовою його здійснення. Ці засоби, до яких належать, наприклад, будівлі та споруди, становлять «пасивну частину». Варто зауважити, що через те, що активна частина основних засобів, така як робочі машини, устаткування, транспортні засоби та інша техніка і прилади, активно експлуатуються у виробництві, вони з часом зношуються та потребують постійного оновлення, і тому вони відіграють ключову роль у розвитку виробництва.

Поділ основних засобів на «активну» та «пасивну» частини став теоретичною базою для побудови видової класифікації основних засобів.

Структура основних виробничих засобів у сільськогосподарських організаціях схильна до впливу економічних та природно-кліматичних факторів, а також від їх спеціалізації. На структуру основних виробничих

засобів впливає і транспортна віддаленість сільгоспорганізацій від каналів реалізації виробленої продукції, матеріально-технічне забезпечення організацій, частка транспортні витрати.

Дідур Г.І. досліджуючи основні засоби аграрних підприємств відзначає що: «найважливішим елементом основних засобів в сільському господарстві є земля. Через родючість земля активно впливає на процес виробництва, стає його найважливішим складовим фактором, базовим елементом. Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва, широке застосування хімізації, меліорації та механізації може або сприяти підвищенню родючості ґранту або викликати погіршення його природних якостей. На жаль, як свідчить практика, переважає останнє. В даний час понад 30% сільськогосподарських угідь України зазнають водної ерозії, 50% - вітрової. Основна причина ситуації, що склалася полягає у безвідповідальному технологічному типі розвитку сільського господарства, для якого характерна орієнтація на використання важкої техніки, нераціональне використання пестицидів, мінеральних добрив, глобальних гідротехнічних заходів, що руйнують агроєкосистеми, виснажують земельні ресурси, знижують природну родючість ґрунтів» [19].

Необхідно відмітити, що досягнення ефективного використання основних виробничих засобів сільськогосподарських підприємств можливе лише за умови, що будуть створені сприятливі умови для повного використання їх виробничого потенціалу. Це передбачає постійну та належну увагу держави до процесу їх відтворення.

Недостатня увага до цієї проблеми може призвести до втрат економічних переваг для підприємства через необґрунтоване збільшення поточних витрат на ремонт активної частини основних виробничих засобів. Це, у свою чергу, загрожує зупиненню діяльності агроформувань. Вивчення процесу відтворення основних виробничих засобів державою має сприяти прогнозуванню моменту їх ремонту або повної заміни, плануванню

достатнього капіталу для фінансування цього процесу та розробці конкретних пропозицій щодо джерел його фінансування.

Все це буде має сенс лише при належному та своєчасному державному регулюванні відтворення основних виробничих засобів. Оскільки цей процес є важливою складовою економіки країни загалом і сільськогосподарських підприємств зокрема, доцільно розглядати його державне регулювання як необхідну складову державного регулювання економіки та підприємництва.

Раціональне використання основних виробничих засобів є вирішальним чинником підвищення економічної ефективності аграрного виробництва. Більш ефективне їх застосування призводить до збільшення виробництва сільгосппродукції без будь-яких додаткових грошових вкладень, які мають певну спрямованість на відтворювальний процес основних виробничих засобів, зменшує потребу в придбання нової сільськогосподарської техніки та нового будівництва виробничих приміщень. Як наслідок – зниження фондомісткості та собівартості сільськогосподарської продукції та збільшення рентабельності її виробництва.

1.2. Відтворення основних засобів: сутність, види та джерела

Процес відтворення основних засобів включає їх виробниче використання, знос, амортизацію, а також підтримку у робочому стані шляхом проведення ремонтів та відновлення в натурі.

Як зазначають Кулакова С. Ю., Кордубан А. С. : «під час експлуатації вони втрачають свої функціональні властивості, що безпосередньо впливає на показники їх діяльності. Таким чином, можна сказати, що ефективність використання основних фондів напряду залежить від стану та процесу їх відновлення» [38].

Основна мета цього процесу відтворення полягає в оновленні та заміщенні основних засобів. Це зумовлено, в першу чергу, тим, що під час

експлуатації засоби праці стають непридатними для виконання необхідного обсягу робіт через фізичний знос, або тим, що на ринку з'являються більш доступні та продуктивніші засоби праці, що призводить до морального зносу.

Таблиця 1.2 - Підходи до визначення поняття «відтворення основних засобів»

Автор підходу	Визначення	Ключові слова
Негоденко В. С.	«процес безперервного відновлення і поліпшення, тому часто ідеться про циклічність таких якісних змін» [46].	відновлення і поліпшення
Кривенко К., Топішко І.	«постійне повторення і безперервне відновлення засобів праці в натуральній і вартісній формах» [37].	відновлення засобів праці
Черваньов Д. М., Балан В. Г.	«безперервний процес формування, забезпечення працездатного стану й розвитку основних засобів підприємства згідно з його стратегічним орієнтирами» [75].	процес формування забезпечення працездатного стану й розвитку основних засобів
Шляга О. В.	«процес їх виробничого використання, зносу, амортизації, підтримки у робочому стані через здійснення ремонтів і відновлення в натурі» [84].	підтримка у робочому стані, використання, знос, амортизація
Пасько О.В.	«процес, що складається з двох груп чинників: ендегенних (розмір нарахованої амортизації, відповідність суми нарахованої амортизації, конкурентної стратегії підприємства, використання нарахованої суми амортизаційних коштів), які перебувають у сфері впливу конкретного підприємства, та екзогенних (уряд, економіка, технологія, суспільство), які перебувають у сфері впливу державних органів управління» [55].	процес, що складається з ендегенних та екзогенних груп чинників
Бубенко П.Т., Тітяєв В.І., Димченко О.В., Таряник О.М., Чистякова І.А., Шкурко О.В.	безперервний процес заміщення фізично та морально зношених основних засобів з метою забезпечення відповідності продукції підприємства вимогам ринку та етапу розвитку науково-технічного прогресу, які призводять до активізації всіх відтворювальних процесів [9].	процес заміщення

Джерело: Побудовано автором

Циган Р.М., Бондаренко І.В., Зеленська В.В. [74, с. 589] виділяють підходи до управління відтворенням основних засобів: процесний, системний і відновлювальний, кожен з яких, як зазначають автори, має свої, індивідуальні особливості.

В основі процесного підходу лежить комплекс процесів, їх взаємодія та вплив на результати діяльності суб'єкта господарювання. У цьому випадку об'єктом управління виступає збір, контроль, систематизація та використання інформації для ухвалення управлінських рішень. Отже, при застосуванні цього підходу, основна увага керівника спрямована на отримання достовірних даних, за допомогою яких можна передбачити можливі відхилення для конкретних процесів та запобігти їм.

Системний підхід характеризується чутливістю до будь-яких відхилень від норми. Система складається з взаємопов'язаних елементів, кожен з яких впливає на наступний. Тому для ефективного управління системою відтворення основних засобів необхідно враховувати внутрішні та зовнішні фактори, які впливають на кожен елемент окремо, а також на систему в цілому.

Відтворювальний підхід передбачає, що під час виробничої діяльності підприємства відбувається залучення, перетворення та оновлення основних засобів. Під час експлуатації може змінюватися їх структура, що вимагає постійного оновлення або модернізації.

Отже, відтворення основних засобів розглядається як система відновлювальних процесів на підприємстві, яка передбачає постійну та безперервну заміну, реконструкцію або модернізацію основних засобів [Рис. 1.2].

Як зазначають Кулакова С. Ю. та Кордубан А. С.: «Форми відновлення основних засобів відрізняються між собою розмірами необхідного фінансування та отриманими результатами від їх проведення: звужене відтворення передбачає зменшення загальної сукупності основних засобів, просте відтворення – збереження споживчих вартостей основних засобів (відновлюється попередня виробнича потужність), а розширене відтворення – збільшення споживчих вартостей основних засобів, їх загальної кількості та якості, що забезпечує вищий рівень продуктивності обладнання» [38].

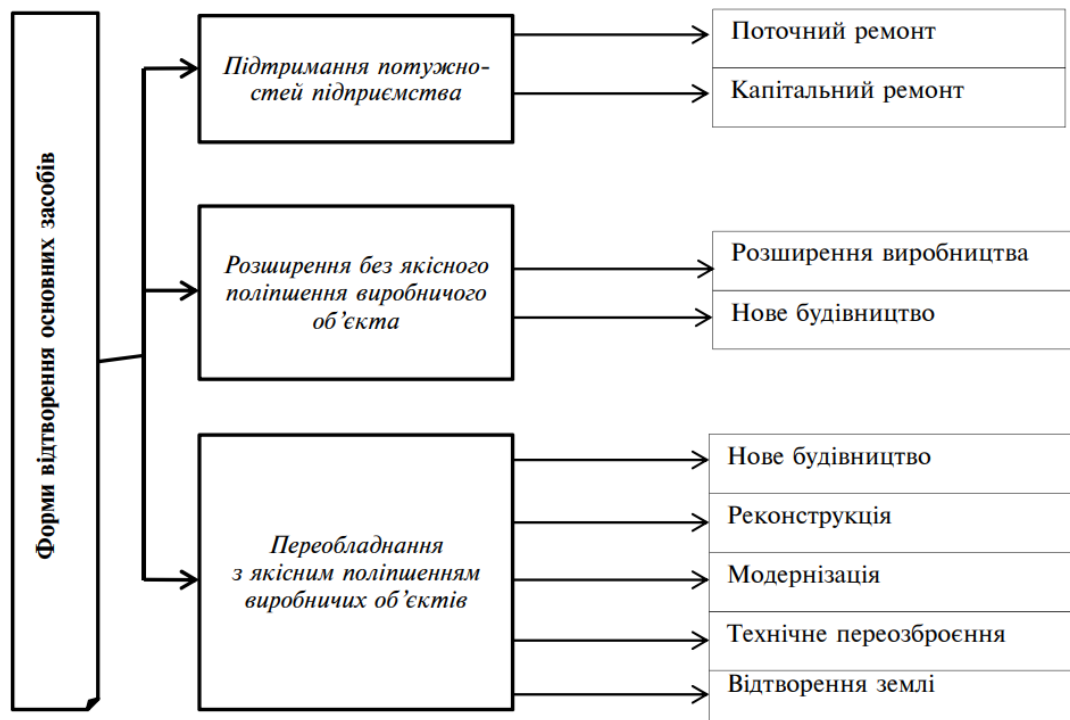

Рисунок 1.2 - Форми відтворення основних засобів

Джерело: [82, с. 139]

Узагальнюючи вищевикладене, можна зазначити, що відтворення основних засобів є процесом постійного та неперервного оновлення й заміщення їх у зв'язку з фізичним та моральним зносом. В цьому контексті доцільним є виділення класифікації видів та форм відтворення основних фондів у сучасних умовах господарювання (рис. 1.3).

Відновлення основних засобів – це безперервний процес їх відтворення шляхом придбання нових, реконструкції, технічного переозброєння, модернізації та капітального ремонту вже діючих. Основні цілі цього процесу – відшкодування зношених основних засобів, збільшення їх маси, забезпечення ними підприємств у відповідності з виробничою програмою і підтримка їх в робочому стані [89].

Для забезпечення ефективності відтворення основних фондів важливе значення має аналіз класифікації факторів, що впливають на цей процес. Зокрема, важливо розрізняти ендогенні (пов'язані з конкретним підприємством) та екзогенні (обумовлені зовнішніми причинами) фактори ефективності відтворення основних фондів.

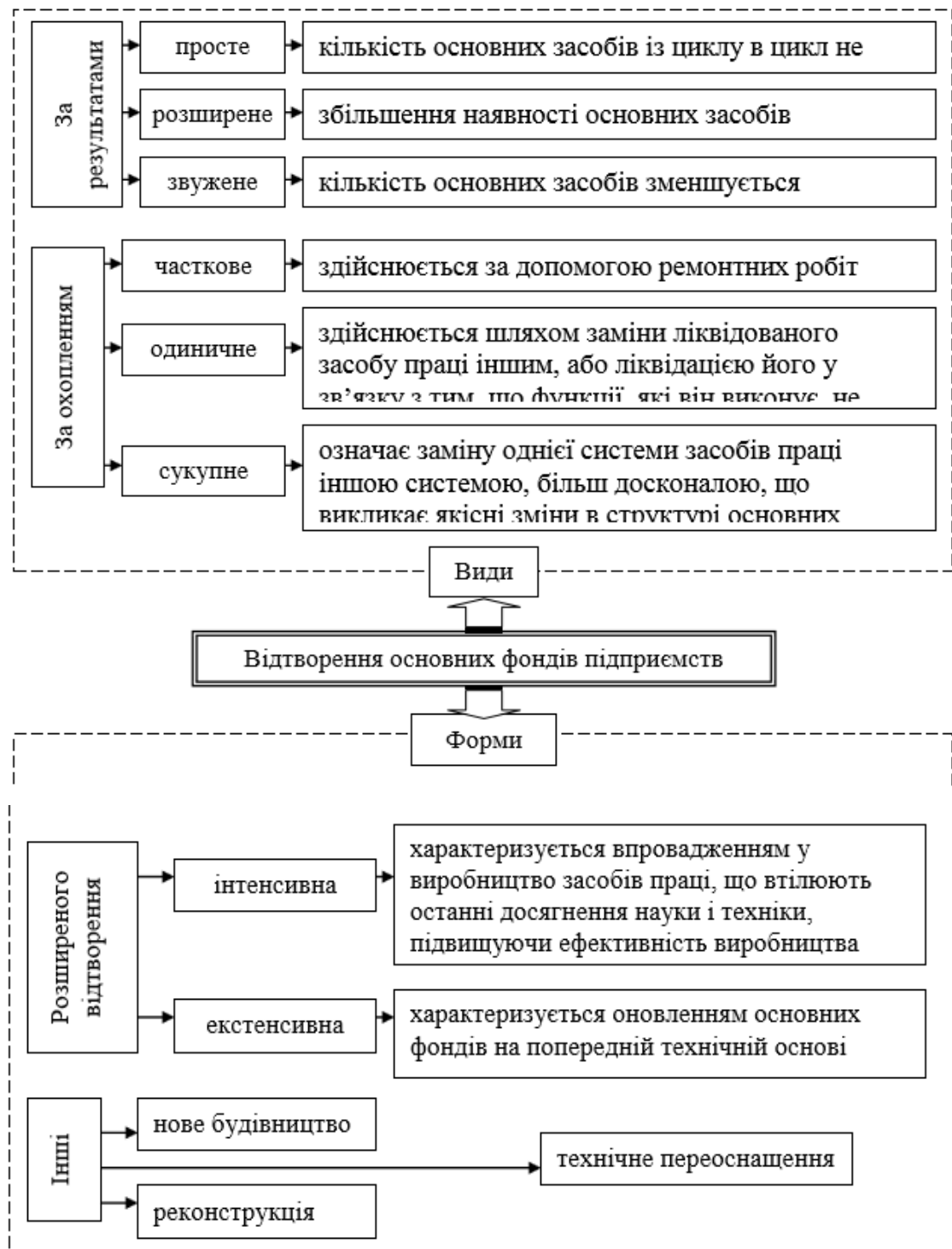

Рисунок 1.3 - Класифікація видів і форм відтворення основних засобів

Джерело:[70]

Враховуючи цю класифікацію, процес відтворення основних засобів на підприємстві можна умовно розділити на наступні етапи: управління ендогенними факторами відтворення основних засобів та зниження негативного впливу та підтримка позитивного впливу екзогенних чинників.

Зазвичай, потреба у оновленні основних виробничих засобів на підприємстві визначається конкуренцією на ринку. Конкурентні умови змушують підприємства збільшувати темпи зношення основних засобів, щоб нагромаджувати фінансові ресурси для подальших інвестицій у придбання сучасного обладнання, впровадження нових технологій та інші поліпшення виробничих засобів.

Також в основу процесу відтворення основних фондів покладено закон виробничого накопичення, який визначає темпи та джерела відтворення технічних засобів. Згідно з даним законом головним джерелом оновлення основних фондів є фонд накопичення. До інших джерел відтворення основних фондів належать також кредити, інвестиції та кошти бюджетів.

Астапова Г.В., Пілецька Г.В. розділяють напрямки досліджень процесу відтворення основних засобів на неокласичні та інституціональні, що включають дослідження [2]:

- процесів руху та відновлення основних фондів підприємств;
- складу, стану і факторів розвитку основного капіталу;
- інноваційної діяльності на загальнодержавному, регіональному рівнях та рівні підприємств;
- власних, кредитних та інвестиційних джерел фінансування відтворення основних засобів;
- впливу науково-технічного прогресу на розвиток економіки держави, регіону та підприємства;
- методів управління інноваційною діяльністю;
- процесу формування та використання амортизаційного фонду як засобу відтворення основних засобів.

Проведений аналіз теоретичних досліджень у сфері відтворення основних засобів свідчить про нагальну потребу дослідження та обґрунтування можливих джерел їх відтворення, адекватних стану і розвитку економічної ситуації в Україні.

Основним джерелом для відтворення основних засобів є амортизація. Головна мета амортизації полягає в покритті зносу основних засобів та відшкодуванні їх вартості. Важливість амортизації у механізмі відтворення основних засобів впливає з того, що вона входить у склад виробничих витрат, утворюючи частину собівартості продукції, і одночасно є джерелом коштів для реновації (відновлення) основних засобів, часто на новій якісній основі. Крім того, амортизація відображає рух вартості основних засобів і є важливим інструментом управління процесом їх відтворення. Такий підхід до розуміння амортизації та зносу як економічних та фізичних явищ характеризується багатьма дослідниками [2, 20, 21, 79].

Під час вибору амортизаційної політики, як зазначають Чуніхіна Т. С. та Горлушко А. М. необхідно: «дотримуватися певної послідовності дій:

- 1) чітко визначити стратегію діяльності підприємства;
- 2) визначити об'єкти нарахування амортизації;
- 3) визначитись із класифікацією груп основних засобів;
- 4) встановити вартість основних засобів, яка амортизується;
- 5) встановити критерії визначення очікуваного терміну корисного використання основних засобів» [79, с. 81].

Іншим джерелом відтворення основних засобів є прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства після сплати всіх податків і зборів. Якщо амортизаційні кошти є у всіх підприємств, навіть у збиткових, то використання прибутку є можливим тільки у разі його наявності.

«Поряд із створенням сприятливих умов для сільськогосподарських товаровиробників і з метою відтворення матеріально-технічних ресурсів для аграрного виробництва особливого значення набуває розвиток фінансового лізингу» [12].

Крім цих, до джерел відтворення основних засобів слід віднести: капітальні та фінансові інвестиції, засоби державної підтримки, кредити комерційних банків під капітальні вкладення, вексельні кредити, іпотечні кредити і ін.

Низька дослідників [34,35,82] найбільшу вигоду бачать у можливості використання кредиту, як джерела фінансування відтворення основних засобів та розвитку науково-технічного прогресу. Вони вважають, що кредит є найбільш вигідним із зовнішніх джерел фінансування виходячи з його доступності та цільового характеру використання.

Загалом, можна відзначити, що ефективне відтворення основних засобів на підприємствах у сучасних умовах є складним та суперечливим процесом. У класичному розумінні воно має повертати інвестовані кошти та надавати можливість для накопичення додаткових для подальшого розвитку. Однак на практиці ситуація виглядає інакше: по-перше, амортизація не завжди повністю компенсує вкладені інвестиції, що змушує підприємства використовувати отриманий прибуток для простого відтворення або навіть залучати зовнішні джерела фінансування; по-друге, відсутність власних інвестиційних ресурсів гальмує можливості розширеного відтворення та призводить до зниження ефективності використання основних засобів. В таких умовах головним завданням є швидше прискорення відтворювальних процесів та знаходження більш ефективних і дешевих способів використання інвестиційних ресурсів.

Одним з напрямків вирішення цієї проблеми, як вважає Ільчук В.П. [30] є активізація інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства. Автор розглядає організаційно-економічні умови ефективного функціонування та розвитку інноваційно-інвестиційних систем та їхню роль в управлінні інноваційним розвитком організації. Процес відтворення основних засобів розглядається як форма інноваційної діяльності, а, головним джерелом фінансування відтворення основних засобів автор вважає, відповідно, тільки інвестиційні ресурси.

Частково джерела фінансування відтворення основних засобів підприємств досліджені також у колективній роботі [35] автори розглядають шляхи формування стратегії реструктуризації підприємств за допомогою фінансового й операційного лізингу, на основі інституціонально-маркетингового підходу. Автори наголошують на тому, що використання

моделі фінансового лізингу пов'язана з відтворення основних засобів, перш за все, за рахунок кредитного джерела.

Отже, ефективне відтворення основних засобів в організаціях в сучасних умовах вважаємо одним із трудомістких та суперечливих процесів. Тому, головним завданням для сучасних підприємств є пошук шляхів прискорення відтворювальних процесів та можливості більш ефективного залучення інвестиційних ресурсів.

1.3. Сучасні методи оцінки ефективності формування та використання основних засобів підприємства

Ефективність функціонування сучасних підприємств забезпечується оптимальним використанням фінансових та кредитних ресурсів, основних та оборотних засобів, стабілізаційних фондів та страхових резервів. В умовах динамічних змін навколишнього середовища та їх непередбачуваного впливу на господарську діяльність підприємств вони змушені розробляти свої власні стратегії управління та розвитку, використовуючи при цьому різні інструменти та механізми управління відтворенням основних засобів. Основні засоби, будучи базою економічного потенціалу підприємств, визначають його виробничу потужність та технічний рівень.

Як зазначають Бровко Л. І., Галаган Т. І., Бровко Є. І.: «Аналіз використання основних засобів дозволяє:

- виявити і оцінити зміни, що відбуваються в складі і структурі основних фондів, їх технічний стан;
- визначити, як використовуються основні фонди і які резерви їх використання є на підприємстві;
- встановити відповідність змін, що відбуваються вимогам перспективного розвитку фірми, потребам ринку, конкурентним можливостям;

- відібрати найбільш важливі фактори і виявити їх кількісний вплив на зміну рівня використання основних фондів» [8, с. 25].

Через те, що основні засоби функціонують тривалий період та частинами переносять свою вартість на вартість виробленої продукції, виконуваних робіт або послуг, зберігаючи при цьому свою речову форму, вони мають кілька видів грошової оцінки: первісну вартість, відновлювальну вартість, залишкову вартість.

Мулик Т.О. [44, с. 114] виділяє низьку пріоритетних завдань аналізу використання основних засобів:

- дослідження складу, структури та динаміки основних засобів;
- визначення умов виробництва, специфічних особливостей ведення господарської діяльності та використання основних засобів та їх вплив на фінансово-економічні показники діяльності;
- визначення показників відтворення основних засобів;
- оцінка ефективності використання основних засобів;
- обґрунтування напрямів щодо удосконалення використання основних засобів на підприємстві.

Основні завдання аналізу стану основних засобів, визначають Найда А.В. та Чигіна Х.С.:

«–вивчення структурного складу і руху основних засобів, ступеня оновлення, вибуття і технічного стану фондів – для цього розраховуються коефіцієнти оновлення, вибуття, приросту, зносу;

–вивчення факторів, які впливають на ефективність використання основних засобів; –розрахунок показників капіталовіддачі і капіталомісткості;

–виявлення ступеня впливу факторів, вивчення ефективності використання основних засобів в часі і по потужності – коефіцієнти екстенсивності / інтенсивності завантаження» [45, с.63].

При оцінці ефективності використання основних засобів підприємства необхідно враховувати такі фактори як, форму власності, особливості господарської діяльності та стратегічну ціль [33, с. 436].

Аналіз основних засобів завжди мав найважливіше значення, а нині в умовах жорсткої конкуренції він особливо необхідний. Правильно підібрана методика аналізу здатна забезпечити своєчасний контроль складу та стану основних засобів, а також досягти підвищення в ефективності їхнього використання.

Стандартна методика аналізу основних засобів спрямована на дослідження їх стану, руху, ефективності та інтенсивність використання. Цю методику також можна доповнити галузевими показниками використання основних засобів (Рис. 1.4).

У процесі аналізу вивчаються динаміка перерахованих показників, виконання плану за їх рівнем, проводяться міжгосподарські порівняння. З метою більш глибокого аналізу ефективності використання основних засобів показник фондівддачі визначається за всіма основними фондами, фондами виробничого призначення, активної їх частини.

Інформаційною базою аналізу основних засобів організації є [20]:

- бізнес-план;- план технічного розвитку;
- баланс організації;
- пояснення до балансу та звіту про фінансові результати, а саме другий розділ «Основні засоби»;
- звіт про наявність та рух основних засобів;
- баланс виробничих потужностей;
- звіт про запаси невстановленого обладнання;
- дані про проведення переоцінки основних засобів.

Інформація має бути достовірною, якісною, мати достатній обсяг, оскільки від цих даних значною мірою залежить результати роботи. Крім того, інформація має бути отримана своєчасно. Саме тому збору вихідних даних необхідно приділити особливу увагу.

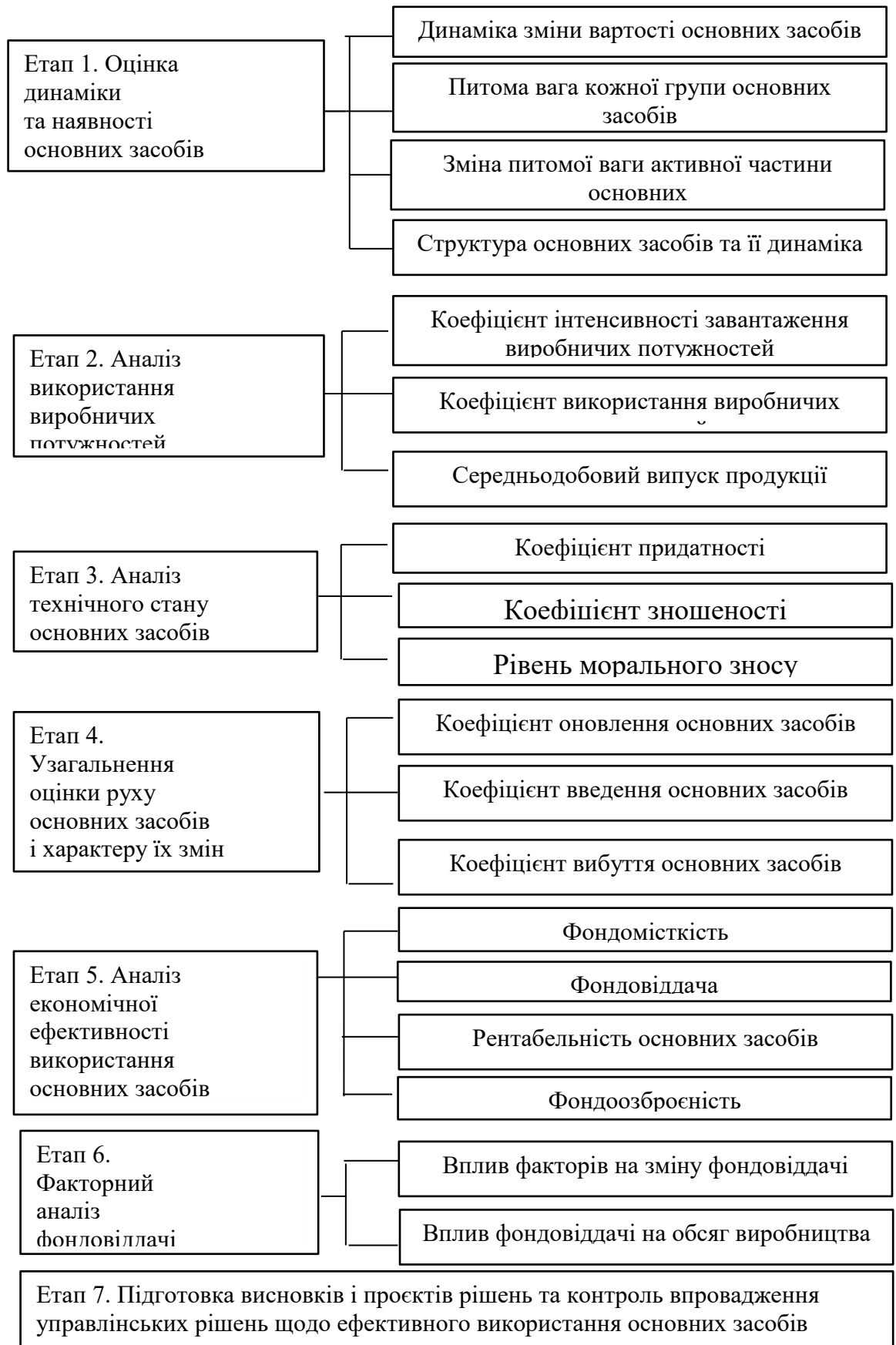

Рисунок 1.4 - Етапи аналізу основних засобів та показники, що використовуються на відповідних етапах

Джерело: Побудовано автором на основі [14, 33, 40]

Одним з напрямків розвитку аналізу основних засобів, як зазначають Маланкевич В., Чубай В. є: «пошук шляхів автоматизації визначення рівня їх морального зносу – морального старіння обладнання у результаті їхнього тривалого використання. Проблеми аналізу та внутрішнього контролю морального зносу основних засобів виникають у зв'язку з такими причинами як суб'єктивність оцінки, відсутність чітких стандартів, труднощі у вимірюванні, вплив експлуатаційних умов, фінансові обмеження, недоліки планування. Для ефективного вирішення цих проблем необхідно впроваджувати системи моніторингу, регулярно оцінювати стан обладнання та розробляти чіткі стратегії технічного обслуговування та реконструкції» [40].

Таким чином, якщо проаналізувати розглянуті напрями аналізу основних засобів, можна відзначити, що зміст цих напрямів здебільшого зводиться до оцінки технічних та технологічних аспектів функціонування даного виду активів, а також до визначення ефективності їх використання. Можна зробити висновок, що існуючі на даний момент напрями аналізу є досить повними, але, певною мірою застарілими. Зокрема, нерозкритим залишається питання впливу основних засобів на екологічну безпеку. Проблема екологічної безпеки у світі стоїть особливо гостро. Тому деякі автори вважають, що необхідно розробити такий напрямок аналізу, як аналіз екологічних наслідків експлуатації основних засобів. Даний напрямок пропонується включити до комплексної методики аналізу основних коштів, таким чином, у сукупності з іншими напрямками аналізу можна буде зробити найповніші висновки про стан основних засобів в організації та прийняти найбільш ефективні рішення щодо покращення організаційної діяльності. За допомогою даного напрямку з'явиться можливість контролю за ступенем забруднень навколишнього середовища, вдасться заздалегідь попереджати техногенні аварії та поширення захворювань серед персоналу. Крім того, організація убезпечить себе від різних штрафів з боку державних фіскальних органів.

Аналіз основних засобів є дієвим засобом досягнення необхідної ефективності діяльності організації та від правильно підібраної методики аналізу може бути забезпечений своєчасний контроль складу та стану основних засобів, а від проаналізованих вчасно даних можуть бути ухвалені ефективні управлінські рішення.

Отже, аналіз стану основних засобів є одним із основних напрямків підвищення ефективності управління економічним розвитком виробництва, оскільки стан основних засобів впливає інвестиційну політику. Чим вищий знос основних засобів, тим більший обсяг інвестицій потрібно для організації та підтримки основних засобів у конкурентоспроможному стані. Конкурентоспроможність продукції залежить значною мірою від відтворення активної частини основних засобів і ступеня введення нових технологій і потужностей.

РОЗДІЛ 2

РІВЕНЬ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ
В ДП ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС» ОДЕСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ
ОБЛАСТІ**2.1. Характеристика організаційних аспектів підприємницького
середовища господарства**

Державне підприємство «Дослідне господарство «Южний» Селекційно-генетичного інституту – Національного центру насінництва і селекції» (далі ДП «ДГ» Южний»), у відповідності до Статуту утворене наказом по підприємству 13 листопада 1981 року №820 Міністерства плодоовочевого господарства України відповідно до мети: організаційно-господарське забезпечення науково-дослідних установ Академії аграрних наук умов для проведення різних наукових досліджень в виробництво та іншій господарській діяльності.

ДП «ДГ» Южний Одеської державної сільськогосподарської дослідної станції Національної академії аграрних наук України» в подальшому було реорганізовано в ДП «ДГ «Южний» Селекційно-генетичного інституту – Національного центру насінництва і селекції» (СГІ-НЦНС) у 2020 році. Підприємство є юридичною особою, має свою печатку із своїм найменуванням, бланки та штампи. Свою діяльність підприємство здійснює на поставі Конституції України [36], Цивільного кодексу України [73], Господарського кодексу України [16], законів України "Про управління об'єктами державної власності" [26], «Про державну службу» [24], «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [25] та Земельним кодексом України [29]. ДП «ДГ «Южний» фінансується з бюджету Національної академії аграрних наук.

ДП ДГ «Южний» СГІ-НЦНС» є важливим аграрним підприємством, розташованим в Одеському районі Одеської області. Підприємство

спеціалізується на науково-дослідних та виробничих діяльностях в галузі сільського господарства, зокрема вирощування сільськогосподарських культур і розвитку агротехнологій.

Вид економічної діяльності ДП «ДГ «Южний» – вирощування зернових та технічних культур. Пріоритетними завданнями інституту є: вирощування елітного насіння сільськогосподарських культур та їх реалізація; введення наукових розробок з питань рослинництва; проведення фізико-хімічних аналізів, агрохімічних, ґрунтових та рослинних зразків, насіння сільськогосподарських культур; надання консультацій, рекомендацій, методичної допомоги сільськогосподарським підприємствам.

Підприємство має договірні відносини в Україні та інших країнах з постачальниками продукції. Партнерами підприємства є такі організації, як: Міністерство аграрної політики та продовольства України; Національна академія аграрних наук; Національна наукова сільськогосподарська бібліотека; Інститут олійних культур; Державне підприємство "Науково-технічний центр сертифікації «Агро СЕПРО»; Прикарпатська державна сільськогосподарська дослідна станція; Закарпатська державна сільськогосподарська дослідна станція, Буковинська державна сільськогосподарська дослідна станція.

ДП «ДГ «Южний» розташовано в с. Великий Дальник на відстані 35 км від райцентру м. Біляївка та 15 км від обласного центра м. Одеса, де і знаходяться основні ринки збуту продукції господарства, що виробляється. Через територію ДП «ДГ «Южний» проходять дві автомобільні дороги: Одеса – Рені і Одеса – Кишинів. Найближча залізнична станція Усатово розташована на відстані лише 12 км. Також на невеликій відстані розташовані порти Одеса, Черноморськ і Южне.

Загалом ДП «ДГ «Южний» має сприятливі природно-кліматичні умови для вирощування продукції рослинництва. Клімат території господарства, можна характеризувати як посушливий. Максимальна кількість опадів

складає 460 мм. Ґрунти представляють собою чорноземи від потужних до малогумусових.

ДП «ДГ «Южний» – це відкрита система, що взаємодіє із зовнішнім середовищем на мікро- та макрорівнях.

Складовими мікросередовища ДП «ДГ «Южний» є:

- споживачі його продукції, в основному орендодавці;
- посередники, що є складовою ланцюга просування продукції підприємства на ринок;
- постачальники добрив, паливно-мастильних матеріалів;
- фінансово-кредитні установи, тобто банки, з якими підприємство вступає в кредитні відносини;
- юридичні установи;
- найближчі конкуренти – підприємства Одеського району, що виробляють аналогічну продукцію.

ДП «ДГ «Южний» і мікросередовище, яке його оточує, перебувають під впливом макросередовища. Складовими макросередовища існування підприємства є економічне, природно-екологічне, інформаційне, науково-технічне, політико-правове, соціально-культурне і міжнародне середовище.

ДП «ДГ «Южний» – це багатогалузеве підприємство, так виробництво представлене галуззю рослинництва та скотарством. В структурі підприємства виділяються: бухгалтерія, складське господарство, тракторно-рільнича бригада, ферма з відгодівлі великої рогатої худоби.

Розглянемо організаційну структуру управління в ДП «ДГ «Южний» (рис. 2.1).

Директору ДП «ДГ «Южний» підпорядковуються такі функціональні підрозділи допоміжні та обслуговучі та підрозділи основного виробництва.

До підрозділів основного виробництва ДП «ДГ «Южний» відносяться тракторна бригада і тваринницькі ферми. Допоміжні підрозділи господарства включають складське господарство, зернотік, автогараж і ремонтна майстерня.

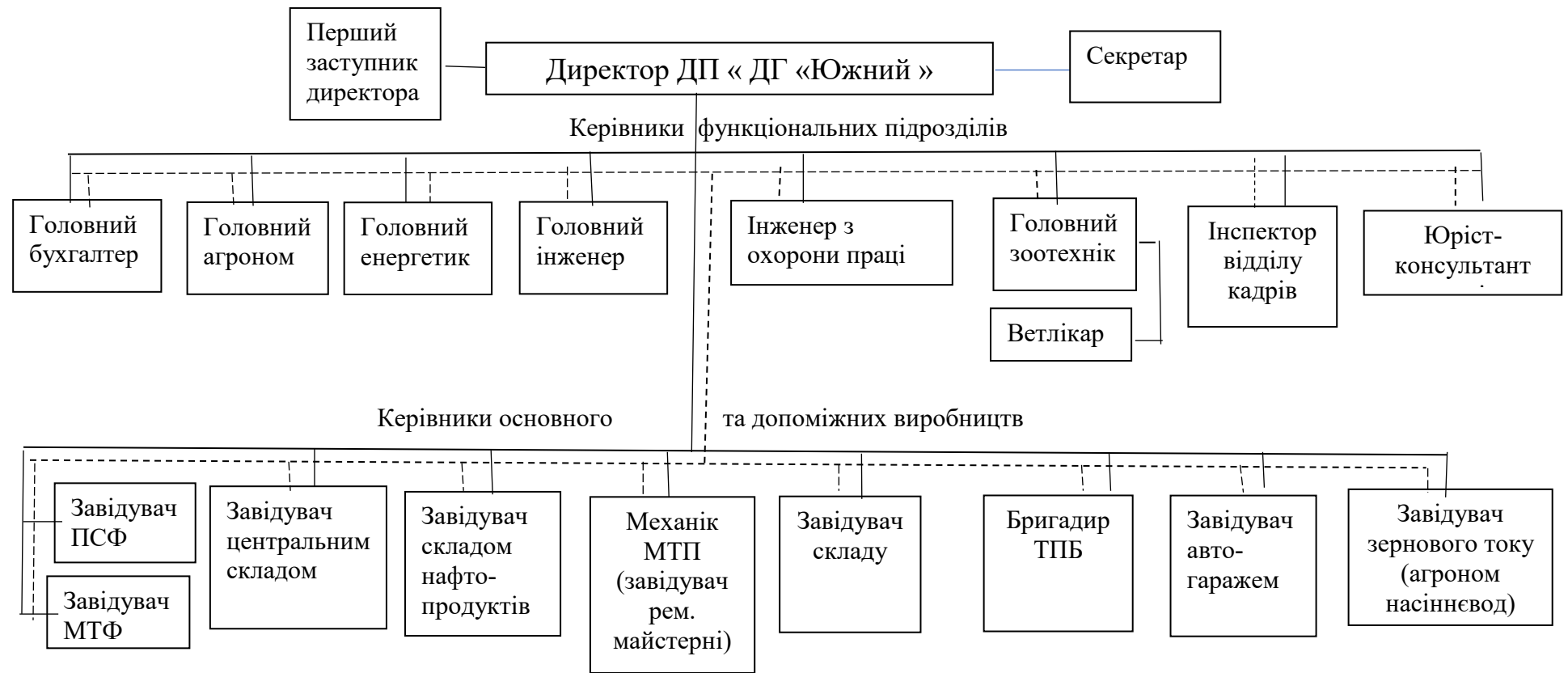

Рисунок 2.1 - Організаційна структура управління в ДП «ДГ «Южний»

Джерело: Побудовано автором

У директора є перший заступник. Функціональні служби господарства представлені бухгалтерською, економічною, зоотехнічною, енергетичною, агрономічною і інженерно-технічними службами. Функції управління персоналом виконує секретар директора.

Організаційна структура управління ДП «ДГ «Южний» є лінійно-функціональною та характеризується двома рівнями управління: директор господарства, його заступник та головні спеціалісти (1 рівень), керівники первинних виробничих підрозділів (2 рівень). Керівники допоміжних виробництв не складають управлінський рівень.

Основними перевагами структури управління ДП «ДГ «Южний» є:

1. Вона в рівній мірі відображує характер та глибину спеціалізації, що склалася.
2. Забезпечує необхідний рівень соціального розвитку стосовно територіального розміщення підрозділів.

Основними недоліками структури управління ПСП «Перемога» є:

1. Фактичне навантаження на 1-го керівника перевищує оптимальну норму керованості (18 осіб).
2. Спостерігається дублювання функцій.
3. Функціональні спеціалісти у більшості випадків не несуть персональну відповідальність за реалізацію управлінських рішень, що ними приймаються, так як всі їх пропозиції носять рекомендаційний характер.

Отже, структура є не раціональною тому що, спостерігається перевантаження першого керівника – йому прямо підпорядковуються 18 осіб, що не відповідає науковообґрунтованій нормі – 5-8 осіб. Таким чином, структура управління ДП «ДГ «Южний» потребує раціоналізації з метою підвищення ефективності управління.

Виробничу спеціалізацію ДП «ДГ «Южний» визначимо, здійснивши аналіз складу та структури виручки від реалізації продукції, виконання робіт та надання послуг в середньому за 2020 - 2022 роки (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 - Вартість та структура чистого доходу (виручки) від реалізації продукції і послуг

Види продукції	2020 р.		2021 р.		2 022 р.		За 2020-2022 роки в середньому	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис.грн.	%
Рослинництво, всього	15748,59	88,09	61394,44	97,67	25040,72	90,54	34061,25	94,27
Зернові та зернобобові, в т.ч.:	11307,18	63,25	60391,44	96,08	22149,02	80,09	31282,55	86,58
пшениця озима	8404,98	47,01	31534,74	50,17	17828,75	64,47	19256,16	53,30
кукурудза на зерно	55,52	0,31	10294,20	16,38	396,44	1,43	3582,05	9,91
ячмінь озимий	1639,10	9,17	18562,50	29,53	3698,01	13,37	7966,54	22,05
горох	309,17	1,73	0	0,00	225,82	0,82	178,33	0,49
просо	898,42	5,03	0	0,00	0	0,00	299,47	0,83
Соняшник	2461,28	13,77	1003,00	1,60	1003,00	3,63	1489,09	4,12
Ріпак озимий	1980,13	11,08	0	0,00	1888,71	6,83	1289,61	3,57
Тваринництво, всього	2129,74	11,91	1464,07	2,33	2615,20	9,46	2069,67	5,73
ВРХ	436,07	2,44	0	0,00	93,59	0,34	176,55	0,49
свині	626,00	3,50	0	0,00	1193,44	4,32	606,48	1,68
молоко	1063,73	5,95	1464,07	2,33	1328,17	4,80	1285,33	3,56
Мед	3,94	0,02	0	0,00	0	0,00	1,31	0,00
Всього по господарству	17878,33	100,00	62858,51	100,00	27655,92	100,00	36130,92	100,00

Джерело: Розраховано автором за звітністю підприємства

В середньому за три роки частка продукції галузі рослинництва в загальному обсязі реалізації продукції становила 94,27%. Найбільшу питому вагу в структурі чистого доходу (виручки) від реалізації продукції займають зернові, частка яких в середньому за три роки становила 86,58%. Реалізація технічних (насіння соняшнику і ріпаку) посідає друге місце, частка чистого доходу яких у середньому за три роки становила 7,69 %. Не значну частку у структурі вартості чистого доходу (виручки) від реалізації продукції має реалізація продукції тваринництва, лише 5,73%. Отже, можна зробити висновок, що ДП «ДГ «Южний» має зерно-технічний виробничий напрямок.

2.2. Рівень забезпечення основними засобами

Забезпечення основними засобами є критично важливим для сільськогосподарських підприємств.

Основні засоби, такі як сільськогосподарська техніка, обладнання для обробки ґрунту, посіву, збору врожаю, сприяють значному підвищенню продуктивності праці. Використання сучасної техніки дозволяє виконувати роботи швидше та ефективніше, зменшуючи витрати часу та людських ресурсів.

Модернізовані основні засоби знижують витрати на обслуговування та ремонт. Новіші машини та обладнання мають вищу енергоефективність, що зменшує витрати на паливо та електроенергію. Це також знижує загальні виробничі витрати, підвищуючи конкурентоспроможність підприємства на ринку.

Сучасні основні засоби дозволяють підтримувати високий рівень якості продукції. Наприклад, новітні системи зрошення та обробки ґрунту забезпечують оптимальні умови для росту культур, що призводить до підвищення якості врожаю. Також автоматизація та точне землеробство сприяють більш рівномірному застосуванню добрив та засобів захисту рослин.

Інвестування в основні засоби допомагає скоротити необхідність у ручній праці, що важливо в умовах дефіциту робочої сили. Це також покращує умови праці для працівників, зменшуючи фізичне навантаження та ризик травматизму.

Наявність надійних та ефективних основних засобів сприяє стабільній роботі підприємства. Високий рівень механізації та автоматизації забезпечує стійкість до різних зовнішніх факторів, таких як погодні умови чи ринкові коливання. Це дозволяє планувати діяльність на довгострокову перспективу.

Сучасні ринки вимагають від сільськогосподарських підприємств дотримання високих стандартів якості та безпеки продукції. Використання новітніх основних засобів допомагає підприємствам відповідати цим вимогам,

що є ключовим для доступу до міжнародних ринків та отримання сертифікатів якості.

Для здійснення господарської діяльності підприємство має бути забезпечено ресурсами, основними видами серед яких є земельні, трудові ресурси, основні засоби тощо. (Таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 – Забезпечення основними виробничими ресурсами

Показники	2 020 р.	2 021 р.	2 022 р.	2022 р. до 2020 р.	
				(+;-)	%
Сільськогосподарські угіддя, га	4223,0	4150,0	3851,0	-372	91,2
з них: - рілля, га	4223,0	4150,0	3851,0	-372	91,2
Питома вага ріллі в сільськогосподарських угіддях, %	100,0	100,0	100,0	0	100,0
Приходиться на одного середньорічного працівника ріллі, га	89,9	60,1	66,4	-23	73,9
Середньооблікова чисельність працівників, чол.	47	69	58	11	123,4
Середньорічна вартість активів, тис.грн.	29976	34635	33815	3839	112,8
Вартість основних виробничих засобів, тис.грн.	15947,5	17469,0	19452,0	3505	122,0
Вартість валової продукції в постійних цінах 2016 р., тис.грн.	14334,4	39694,6	19424,5	5090	135,5
Велика рогата худоба, гол.	1759	1320	1320	-439	75,0
в т.ч. корови	881	650	650	-231	73,8
Капіталоозброєність, тис.грн.	339,3	253,2	335,4	-4	98,8
Капіталозабезпеченість, тис.грн.	377,6	420,9	505,1	127	133,8
Припадає на одного працівника: сільськогосподарських угідь, га	61,2	71,6	66,4	5	108,5

Джерело: Розраховано автором за звітністю підприємства

Ступінь забезпеченості основними засобами, характеризується показниками озброєності праці основними засобами та їх активною частиною. Під озброєністю праці основними засобами розуміють розмір основних виробничих засобів в розрахунку на одного середньорічного працівника, зайнятого у основному виді діяльності. Її визначають як відношення середньорічної вартості основних засобів до середньорічної чисельності працівників.

В підприємстві 3851 га земельних угідь знаходиться під

сільськогосподарськими угіддями, в тому числі на ріллю припадає 100% земель. Структура землі в господарстві створює умови для вирощування зернових, технічних культур, які займають згідно попередніх досліджень центральне місце в структурі доходу.

Показники таблиці 2.2 свідчать про те, що господарство має в користування середні за розміром земельні масиви – кількість працівників складала у 2022 р. всього 58 чол. Показник вартості виробленої валової продукції в постійних цінах 2016 р. показує позитивне зростання на 35%, що свідчить про зростання розмірів підприємства, також за показником вартості основних виробничих засобів спостерігає значне зростання – на 22%. Позитивною тенденцією є значне збільшення середньорічної вартості активів у 2022 р. на 12,8%.

Проведені розрахунки показали зменшення навантаження сільськогосподарських угідь на 1 середньорічного працівника – на 3,93 га у 2022 році до 2020 року відповідно. Що пов'язано зі скороченням площі ріллі на 372 га та зростання чисельності працівників на 11 осіб.

Зменшення площі сільськогосподарських угідь вплинуло на значне зростання капіталозабезпеченості. Якщо в 2020 році на 100 га сільськогосподарських угідь припадало 377 тис. грн. основних засобів, то в 2022 році це показник зріс до 505 тис. грн., що становить приріст 33%. Суттєве зростання вартості основних засобів, менш швидкими темпами в порівнянні з чисельністю працівників, обумовило зменшення капіталоозброєності праці на 1,16%.

Джерелом формування основних засобів ДП ДГ «Южний» є дохід, одержаний від усіх видів господарської діяльності, що передбачені статутом, сума амортизаційних відрахувань, кошти, що одержані від продажу майна, кредитні ресурси, а також інші надходження, що не заборонені законом.

Для забезпечення відтворення основних виробничих засобів важливе значення має вивчення їхнього стану та використання, що є важливим фактором підвищення ефективної діяльності підприємства.

Показники стану й ефективності використання основних засобів можна об'єднати в три групи, які характеризують [1]:

- 1) забезпечення підприємства основними засобами;
- 2) стан основних засобів;
- 3) ефективність використання основних засобів.

Забезпеченість господарства основними засобами представлено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 - Забезпеченість основними засобами

Показники	одиниці виміру	2020р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. в % до 2020 р.
Середньорічна залишкова вартість основних виробничих засобів	тис. грн.	6772,50	7512,00	8756,50	129,29
в т.ч.: активна частина	тис. грн.	5404,46	5911,94	6795,04	125,73
Питома вага активної частини основних засобів у їх залишковій вартості	%	79,80	78,70	77,60	x
Озброєність праці основними засобами (за залишковою вартістю)	тис. грн. на 1 працівника	144,10	108,87	150,97	104,77
в т. ч.: активною частиною	тис. грн. на 1 працівника	114,99	85,68	117,16	101,88
Забезпеченість землі основними засобами (за залишковою вартістю)	тис. грн. на 100 га	160,37	181,01	227,38	141,78
в т. ч.: активною частиною	тис. грн. на 100 га	127,98	142,46	176,45	137,88
Наявність, фізичних одиниць:	шт.	16	17	17	106,25
- тракторів					
- автомобілів	шт.	12	11	11	91,67
- комбайнів	шт.	6	5	6	100.0

Джерело: Розраховано автором за звітністю підприємства

З таблиці 2.3 можна зробити висновок, що спостерігається висока забезпеченість досліджуваного підприємства основними засобами. На 1

середньорічного працівника припадає у 2022 р. 150,97 тис. грн. основних виробничих засобів за залишковою вартістю, що на 4,77% більше, ніж у 2020 р.. Даний показник свідчить про те, що розмір основних засобів значно збільшується. Питома вага активної частини основних засобів у їх вартості складає 77,6 %, що означає те, що підприємство вкладає більше половини своїх коштів у машини, обладнання, транспортні засоби, які використовуються безпосередньо при виробництві продукції.

У 2021 році в господарстві збільшилася кількість тракторів на одну одиницю, а кількість автомобілів зменшилася.

Як вже зазначалося основні засоби – це матеріальні цінності, що використовуються у виробничій діяльності підприємства понад один календарний рік з початку введення їх в експлуатацію.

Для аналізу структури основних засобів в досліджуваному підприємстві можна скористатися таблицею 2.4.

Таблиця 2.4 - Склад і структура основних засобів

Основні засоби	2020 р.		2021р.		2022р.		В середньому за 2020-2022 роки	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Кап. витрати на покращення земель	115,13	1,7	67,61	0,9	70,05	0,8	76,80	1
Будівлі, споруди і передавальні пристрої	1347,73	19,9	1630,10	21,7	1908,92	21,8	1643,59	21,4
Машини та обладнання	5180,96	76,5	5649,02	75,2	6514,84	74,4	5767,93	75,1
Транспортні засоби	135,45	2	150,24	2	253,94	2,9	184,33	2,4
Інструменти, прилади та інвентар	6,77	0,1	7,51	0,1	8,76	0,1	7,68	0,1
Всього	6772,50	100	7512,00	100	8756,50	100	7680,33	100

Джерело: Розраховано автором за звітністю підприємства

Дані таблиці 2.4 свідчать, що загальна вартість основних засобів у 2022

році зростає на 29,29%. Це можна пояснити надходженням машин та обладнання а також транспортних засобів.

У структурі основних засобів найвищу питому вагу протягом трьох досліджуваних років займає вартість машин та обладнання – 75,1% (рис. 2.3) у середньому за 3 роки.

Найменшу питому вагу у структурі основних засобів за три досліджувані роки займають інструменти, прилади та інвентар– 0,1 %.

Значну питому вагу (21,4%) мають будівлі, споруди та передавальні пристрої, що пов'язано з тим, що в господарстві розвинута галузь тваринництва.

Рисунок 2.2 - Структура основних засобів в середньому за 2020-2022 р.р., %

Джерело: Побудовано автором за звітністю підприємства

Стан основних виробничих засобів характеризують через такі коефіцієнти: зносу основних засобів; придатності; оновлення; вибуття (приросту) основних засобів [7;15] (Таблиця 2.5).

Таблиця 2.5 - Показники наявності та руху основних засобів, тис. грн.

Показники	2020 р.	2021р.	2022р.	В середньому за 2020-2022 роки
Наявність основних засобів на початок року	7164	6381	8643	7396,00
Надійшло за рік	-783	2262	227	568,67
Вибуло за рік	804	760	717	760,33
Знос основних засобів на кінець року	9577	10337	11054	10322,67
Наявність основних засобів на кінець року	6381	8643	8870	7964,67
Показники руху, коефіцієнти				
Темп зростання за рік	0,89	1,35	1,03	1,09
Коефіцієнт вибуття	0,11	0,12	0,08	0,10
Коефіцієнт сукупного відтворення	-0,11	0,35	0,03	0,09
Коефіцієнт придатності на кінець року	-0,50	-0,20	-0,25	-0,31
Коефіцієнт оновлення	-0,12	0,26	0,03	0,05

Джерело: Розраховано автором на основі звітності господарства

Вимагає особливої уваги зниження коефіцієнту придатності, що відображує частину основних засобів придатну до експлуатації. Коефіцієнт придатності показує, яка частина основних засобів є придатною для використання на кінець року. Коефіцієнт придатності становить -0.31, що є негативним показником. Це свідчить про значне перевищення зносу над наявними основними засобами, що вказує на критичний стан матеріально-технічної бази підприємства.

З отриманих розрахунків видно, що коефіцієнт оновлення за досліджений період були не значними, в середньому за 2020-2022 роки 0,05. Що свідчить, що тільки 5% основних засобів оновлюються щороку.

Темп зростання вартості основних засобів також є не значним, він показує, наскільки збільшилась або зменшилась кількість основних засобів за рік.

Коефіцієнт сукупного відтворення показує співвідношення вартості основних засобів, що надійшли за рік, до вартості основних засобів на початок року. Це показує, що підприємство інвестує у нові надходження. Це вказує на певний рівень оновлення, але не достатній для повного оновлення основних засобів.

Зниження коефіцієнтів сукупного відтворення та оновлення свідчить про сповільнення темпів розширеного відтворення основних засобів і потребує уваги.

Отже, ДП ДГ «Южний» є потужним аграрним підприємством, яке активно розвиває науково-дослідну діяльність та виробництво сільськогосподарської продукції. Підприємство забезпечує стабільний економічний розвиток регіону, підвищує рівень зайнятості та сприяє впровадженню інноваційних технологій у сільському господарстві. Але, дослідження рівня забезпечення та оновлення основних засобів вказує на критичний стан матеріально-технічної бази підприємства.

2.3. Оцінка ефективності використання основних засобів

Основні засоби є фундаментальним компонентом ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств. Інвестиції в сучасні технічні засоби забезпечують високу продуктивність, зниження витрат, підвищення якості продукції та стабільність підприємства. Це сприяє конкурентоспроможності на ринку та забезпечує стійкий розвиток аграрного сектора в цілому.

Ефективність досліджених основних засобів та їх використання на кінцевій основі зростає із-за того, що зроблено у тій чи іншій частині праці, яка є авансованою людиною у своєму конкретному підприємстві, а також у їхньому стані. Кількість характеристик вироблених виробничих фондів створюється за допомогою низки даних. Найбільш важливий серед них є

коефіцієнт (швидкість) обороту, який досягається зменшенням рівномірної суми амортизації вироблених виробничих фондів до їх середнього рівня роботи або періоду обороту як зворотного співвідношення, цих величин. У сільськогосподарських підприємствах вони становили за останні роки 0,0476 і 21 рік відповідно.

Швидкість обороту результатів виробничих фондів із розвитком науково-технічного прогресу і дотриманням його результатів підвищується. Незважаючи на те, що можливості для демонстрації цієї тенденції у сільському господарстві (порівняно з іншими галузями народного господарства) зменшені, все ж чимало аграрних підприємств досягли високої швидкості роботи авансованих ресурсів, що позитивно позначається на результатах їх діяльності.

Сільськогосподарським підприємствам є важливим швидко досягти науково-технічного прогресу у капіталоутворюючих галузях першої сфери АПК, результатом чого було досягнуто нове виробництво з великими короткими строковими рішеннями як те, що враховує темпи часу свого морального зношення.

Одними із загальнодоступних економічних показників є ефективність, що досягається найвищим рівнем капіталовіддачі та капіталомісткості, які характеризують різницю між засобами праці і обсягами виробленої продукції у вартісному виразі (Таблиця 2.6).

Розраховані економічні показники використання основних засобів в господарстві за період 2020-2022 років свідчать про значне зниження ефективності використання основних засобів господарства. Так показник капіталовіддачі у 2020 році порівняно з 2020 роком у 6 разів. Також негативним є зменшення показника капіталомісткості у 2022 році.

Про загрозливе становище, щодо використання основних засобів свідчить динаміка зниження з роками рівня рентабельності основних засобів – що склало 52 в.п.

Таблиця 2.6 - Економічна ефективність використання основних засобів

Показники	2020 р.	2021р.	2022 р.	2022 р. у % до 2020 р.
Валова продукція в постійних цінах 2016 р. всього, тис. грн.	19208	22950	8888	46,3
в т.ч. на 1 грн. основних виробничих засобів, грн.	0,94	0,51	0,14	15,3
Капіталоміскість, грн.	1,06	1,96	7,14	671,4
Чистий дохід від реалізації продукції, робіт і послуг, тис. грн.	49635	72715	40640	81,9
в т.ч. на 1 грн. основних виробничих засобів, грн.	2,43	1,63	0,66	27
Чистий прибуток, тис. грн.	16949	17573	557	3,3
в т.ч. на 1 грн. основних виробничих засобів, грн.	0,83	0,39	0,01	1,1
Рентабельність основних засобів, %	53,27	55,23	0,97	x
Коефіцієнт обороту	1,54	1,93	0,71	x
Період обороту, років	17,05	16,9	19,21	130,7

Джерело: Розраховано автором на основі додатків

Коефіцієнти обороту основних засобів господарства є значно вищими ніж в середньому по сільському господарству. Період обороту також є досить довгим.

Удосконалення системи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю передбачає для господарства, насамперед, пошук інновацій, продукція яких буде мати попит на ринках. Для удосконалення управління інноваційно-інвестиційною діяльністю в посадових інструкціях слід деталізувати основні функції управління інноваційно-інвестиційною діяльністю для всіх головних керівників: голова (вибір стратегій інвестування коштів в інноваційні проекти; складання поточних річних планів інвестиційної діяльності та бюджетів і кошторисів інвестиційних витрат; здійснення моніторингу ринку агроінновацій та виборі техніки та обладнання); бухгалтер (здійснення інформаційного забезпечення підготовки та контролю виконання рішень в управлінні інноваційно-інвестиційною діяльністю); агроном (вибір

інноваційних сортів, технологій, засобів захисту рослин).

Ефективність виробництва - категорія, що характеризує віддачу, продуктивність. Це залежить не тільки від зростання виробництва, але і від ціни та вартості ресурсів, вона показує якість економічного зростання. Ефективність виробництва є однією з головних особливостей економічної діяльності людини сьогодні.

Ефективне використання основних засобів впливає на загальний рівень економічної ефективності господарювання в досліджуваному підприємстві представлено за показниками таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 - Економічна ефективність господарювання ДП «ДГ «Южний» СГП-НІНС»

показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	В середньому за 2020-2022 рр.	2022 р. +/- до 2020 р.
1	2	3	4	5	6
Отримано валової продукції в постійних цінах 2016 р., тис.грн.	14334,4	39694,6	19424,5	39047,5	-23419,0
Отримано чистого доходу (виручки) від реалізації продукції, тис. грн.	19467,0	65598,0	30840,0	51842,9	-4865,6
Отримано чистого прибутку, тис .грн.	-10005,0	636,0	10,0	8712,0	-34869,0
Вироблено на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.					
валової продукції	339,4	956,5	504,4	1280,4	-1588,9
чистого доходу	461,0	1580,7	800,8	1627,8	-1261,2
чистого прибутку	-236,9	15,3	0,3	403,5	-1416,6
Отримано на 1000 грн. вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення, грн.:					
валової продукції	898,8	2272,3	998,6	1502,2	936,8
чистого доходу	1220,7	3755,1	1585,4	2155,6	2264,1
чистого прибутку	-627,4	36,4	0,5	53,4	-714,9
Отримано на одного середньорічного працівника, грн.					
валової продукції	305,0	575,3	334,9	532,5	-141,9

Продовження таблиці 2.7

1	2	3	4	5	6
чистого доходу	414,2	950,7	531,7	721,9	150,0
чистого прибутку	-212,9	9,2	0,2	66,6	-394,2
Фондовіддача	0,90	2,27	1,00	1,5	0,9
Фондомісткість	1,11	0,44	1,00	0,8	-0,3
Рівень рентабельності, % підприємства	-38,4	1,2	0,01	19,0	-92,9

Побудовано автором на основі додатків

Аналіз таблиці 2.7 свідчить про зменшення вартості валової продукції на майже на 23419 тис. грн. Це вплинуло на зменшення ефективності використання ресурсів (землі, працівників), про що свідчить зниження вартості отримання валової продукції на 100 га та на 1 середньорічного працівника, що зумовлено з одного боку скороченням вартості валової продукції а з іншого значним ростом кількості працівників.

Узагальнюючим показником ефективної діяльності підприємства є рентабельність. Зростання рівня рентабельності (за чистим прибутком) до 1,2% у 2021 році зумовлено зростанням чистого прибутку у 2021 році порівняно з 2020 роком.

Отже, підприємство в цілому неефективно використовує наявні основні засоби, що пов'язано з низьким рівнем ефективності виробничої діяльності.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РОЗШИРЕННИМ ВІДТВОРЕННЯМ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В ДП ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС» ОДЕСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Стратегічні напрями підвищення ефективності управління основними засобами на інноваційній основі

Підвищення результативності діяльності підприємств прямопропорційно пов'язано з ефективністю використання основних засобів, як основною складовою виробничого потенціалу підприємства. Всім відомо, що ефективність використання основних засобів полягає в генерування прибутку. Слід враховувати, що використання в процесі виробництва сучасних високопродуктивних машин і устаткування дає можливість знизити питомі витрати на одиницю продукції і підвищити якість і конкурентоспроможність готової продукції.

Ефективність використання основних засобів підприємства істотно впливає на основні показники виробничої діяльності такі як: обсяги валової і товарної продукції, продуктивність праці і трудомісткість продукції собівартість продукції, чистий прибуток і рентабельність, показники оборотності, фінансової стійкості та ділової активності.

Як вже зазначалося важливе значення має аналіз забезпеченості підприємства основними засобами, їх стан і рух.

Враховуючи те, що основні засоби, як правила мають значну вартість, завдання ефективного управління розширеним відтворенням і підвищення ефективності їх використання носить довгостроковий характер і потребує розробки і обґрунтування стратегічних напрямків стосовно цих завдань.

На основі аналізу стану управління розширеним відтворенням основних засобів в ДП «ДГ» Южний» та впливу факторів зовнішнього середовища, побудована матриця SWOT- аналізу для вибору стратегії управління

розширеним відтворенням основних засобів (рис.3.1).

Таблиця 3.1 - Матриця SWOT- аналізу для вибору стратегії управління розширеним відтворенням основних засобів

		Можливості (O)		Загрози (T)	
		Підвищення попиту на якісну продукцію, що випускається на підприємстві	Преференції підприємства, що здійснюють інноваційну діяльність	Посилення вимог до якості продукції	Посилення кризового стану та неплатоспроможність споживачів продукції
Сильні сторони (S)	Прибуткова діяльність	Заходи з використання сильних сторін для реалізації можливостей		Заходи з використання сильних сторін для запобігання загрозам	
		Можлива розробка нових видів продукції і сортів рослин	Висока ймовірність використання ситуації	Розробка нових видів продукції, застосування сучасних технологій	Виходити на зовнішні ринки
	Високий потенціал	Використання нових методів сортовивчення та випробування сортів	Висока ймовірність використання ситуації	Висока ймовірність використання ситуації	Ймовірність використання ситуації знижується
Слабкі сторони (W)	Обмежені можливості збільшення обсягів виробництва	Заходи з подолання слабких сторін для використання можливостей		Заходи з мінімізації слабких сторін для запобігання загрозам	
		Розглянути стратегію ціноутворення	Розвивати горизонтальну інтеграцію з виробниками	Посилювати позиції на внутрішньому ринку та розвивати зовнішньоекономічні зв'язки	Розвивати власну виробничу та лабораторну базу
	Слабо розвинений маркетинг	Здійснення маркетингової диверсифікації	Здійснення маркетингової диверсифікації	Розвивати горизонтальну інтеграцію та зовнішньоекономічні зв'язки	Здійснення маркетингової диверсифікації

Джерело: укладено автором на основі проведеного аналізу

Водночас велике значення має, що існує найрізноманітність джерел важливих ресурсів для розширеного відтворення основних засобів, на них впливають наступні чинники: темп роботи, та її стабільність; структура

активної діяльності підприємства; стан ринку капіталу; відсоткова політика комерційних служб; суть стратегічних цільових рішень стосовно управління діючими ресурсами підприємства.

Виділення таких чинників, в тому, що вони пропонують проаналізувати складники щодо різних аспектів діяльності підприємства та досліджувати, що їй загороджує.

Здійснюючи розширене відтворення основних засобів та розробляючи різні технології, підприємство залучає різні джерела фінансування, які мають особливості. В цих умовах необхідно приділяти увагу їх оптимізації для підвищення ефективності і досягнення стратегічних цілей підприємства.

Стратегічною метою управління пасивною частиною основних засобів підприємства має стати забезпечення показника капіталовіддачі на рівні, не нижчому, ніж в інших сільськогосподарських підприємствах. Ще одним із ефективних заходів може стати здавання в оренду об'єктів нерухомості, що тимчасово, мало ефективно або в незначній мірі використовуються підприємством в господарській діяльності. Як приклад, таким об'єктом може стати один зі зерноскладів підприємства. До того ж це принесе господарству додатковий дохід, що не буде зайвим.

Стратегічною метою управління транспортними засобами для базового підприємства має бути збільшення їх питомої ваги з огляду на економічну доцільність застосування власного транспорту порівняно з доставкою продукції.

Розробка стратегії підприємства в контексті розширеного відтворення основних засобів є ключовою для забезпечення довгострокового розвитку та ефективності виробничих процесів. Основні засоби (матеріальні активи, які використовуються у виробництві товарів або наданні послуг) потребують постійного оновлення та модернізації для підтримання конкурентоспроможності підприємства.

Розробка стратегії з урахуванням розширеного відтворення основних засобів допомагає підприємству відповідати сучасним вимогам ринку та

законодавства. Це включає дотримання стандартів якості, екологічних норм та вимог безпеки.

Реалізація стратегії повинна ґрунтуватися на рівневій ієрархії і містити: загальну або корпоративну стратегію, конкурентну стратегію, функціональну стратегію (Рис. 3.1).

Рисунок 3.1 - Ієрархія стратегій управління розширеним відтворенням основних засобів

Джерело: Побудовано автором

Для визначення ефективності реалізації стратегії управління

розширеним відтворенням основних засобів ми пропонуємо використовувати критерії оцінки, які характеризуються соціальним, економічним, технологічним, екологічним, інституціональним ефектом (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 - Критерії оцінки результативності реалізації стратегії управління розширеним відтворенням основних засобів

Ефект	Сутність	Показники
Соціальний	Підвищення рівня життя сільськогосподарських працівників, забезпечення сприятливого соціального клімату на селі, покращення умов праці	Підвищення доходів сільськогосподарських працівників, відповідне збільшення витрат на соціальні та матеріальні блага, створення додаткових робочих місць, підвищення зайнятості сільських мешканців, здійснення вкладень в розбудову соціально-культурної сфери села, максимальне використання можливостей здійснення соціально-економічного розвитку села
Економічний	Збільшення обсягів виробництва продукції, підвищення фінансових результатів діяльності, упровадження інноваційно-інвестиційної діяльності	Вартість валової продукції, розмір грошової виручки від реалізації, обсяг чистого прибутку, обсяг капіталовкладень, продуктивність праці, ефективність використання матеріально-технічної бази, економія ресурсів; економія витрат, отримання додаткового доходу, обсяг фінансово-кредитного забезпечення
Технологічний	Дотримання традиційних і впровадження нових технологій виробництва продукції на основі використання сучасної техніки	Ефективність використання земельних ресурсів, ефективність використання машино-тракторного парку, покращення якості виробленої продукції у результаті дотримання та здійснення всіх стадій технологічного процесу
Екологічний	Підвищення якості виробленої продукції, зменшення екологічного навантаження шляхом раціонального використання земель	Раціональне використання всіх ресурсів, збереження та підвищення родючості ґрунтів
Інституціональний	Створення нових та вдосконалення наявних елементів інфраструктури	Показники діяльності підприємства, обсяг інформаційно-консультаційних послуг, кількість проведених заходів (ярмарки, виставки, збори).

Джерело: Побудовано автором на основі [87].

Отже, проведені дослідження дають змогу стверджувати, що для ДП «ДГ» Южний» необхідно обрати стратегію управління розширеним відтворенням основних засобів на інноваційній основі, що має ґрунтуватися на життєвому циклі суб'єкта ринку, а формування основних цілей та

управлінських рішень – на потенційних конкурентних перевагах господарства, у тому числі забезпеченні інноваційності напрямів розвитку.

3.2. Удосконалення механізму формування та управління розширеним відтворенням основних засобів

Механізм управління розширеним відтворенням основних засобів є комплексом взаємопов'язаних напрямків та етапів, визначення і використання яких, дозволить підприємству обґрунтовувати джерела надходження основних засобів з врахуванням фінансового забезпечення підприємства, можливих способи використання з урахуванням впровадження інновацій, оновлення основних засобів та способи їх вибуття, що в підсумку зумовить виробництво високоякісної продукції і безперебійність виробничого процесу.

Запропонований нами механізм управління основними засобами для ДП «ДГ» Южний», розроблений із врахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на підприємства, забезпечення безперебійного процесу виробництва, оцінка рівня ефективності управлінської системи та визначення напрямків її удосконалення (рис. 3.3).

Отже, вивчені дослідження дозволяють сформувати основні складові механізму управління розширеним відтворенням основних засобів підприємства, який враховує особливості його функціонування. Нами виділено 4 етапи управління розширеним відтворенням основних засобів під час яких основні засоби формуються, використовуються, оновлюються та вибувають.

Придбання потрібних основних засобів є найпоширенішим способом їх отримання. Отримані за плату основні засоби, зараховуються на баланс за первісною вартістю.

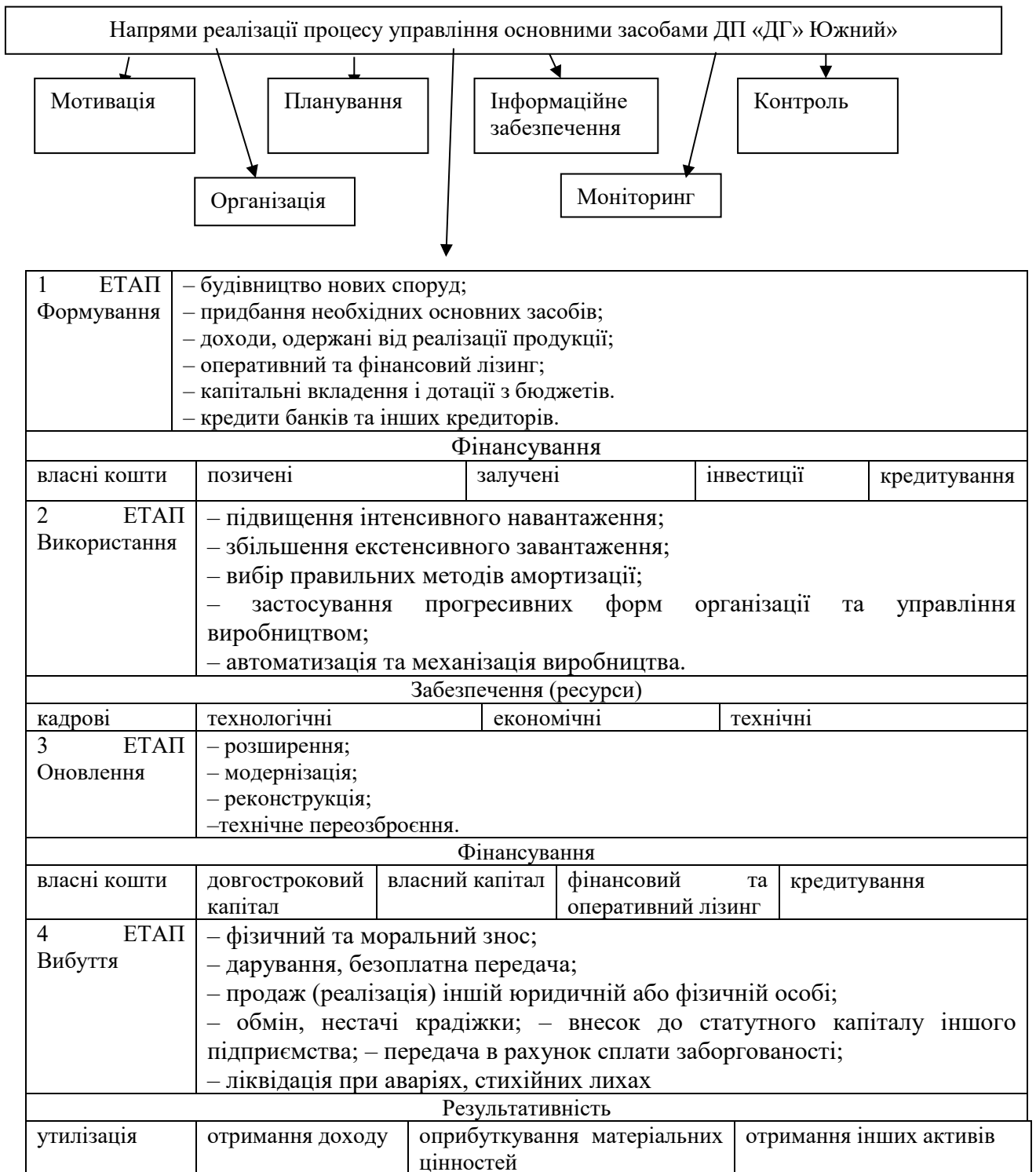

Рисунок 3.2 - Складові механізму управління основними засобами ДП «ДГ» Южний»

Джерело: Побудовано автором

В процесі управлінні основними засобами слід відмітити процес оновлення (2 етап - використання), який являється наслідком інтенсивного відтворення та використання діючих основних засобів підприємства.

Має місце і проблема щодо вибору методу нарахування амортизації. На даний час підприємства віддають перевагу застосуванню лише прямолінійного методу.

Амортизація основних засобів є важливим аспектом управління фінансами на підприємстві, оскільки вона дозволяє розподілити вартість активів протягом їх корисного строку служби. Існує кілька сучасних методів нарахування амортизації, кожен з яких має свої переваги та недоліки залежно від характеру активів та стратегії підприємства (Таблиця 3.3).

Кожен з цих методів має свої переваги та обмеження, і вибір конкретного методу залежить від специфіки активів підприємства, його фінансової стратегії та вимог бухгалтерського обліку. Важливою є також відповідність вибраного методу вимогам національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Враховуючи вимоги нового податкового законодавства, можна запропонувати ДП «ДГ» Южний» урізноманітнити застосування методів нарахування амортизації.

Враховуючи вимоги нового податкового законодавства, можна запропонувати ДП «ДГ» Южний» урізноманітнити застосування методів нарахування амортизації. Так, до груп основних засобів, строк використання яких 10-20 років (2-га та 3-тя групи) має застосовуватись прямолінійний метод, для 4-ї та 5-ї груп можна застосовувати метод прискореного зменшення залишкової вартості, що дасть можливість швидше формувати амортизаційний фонд для оновлення цієї групи, або кумулятивний метод.

В цілях методичного забезпечення удосконалення амортизаційної політики нами розглянуто застосування вище зазначених методів на прикладі об'єкту основного засобу – сівалки «VENZA-8». Серед окремих недоліків прямолінійного методу слід відзначити, що з його застосуванням не враховується моральний знос та необхідність збільшення витрат на ремонт та обслуговування в останні роки експлуатації.

Таблиця 3.3 - Сучасні методи нарахування амортизації основних засобів

Метод	Суть методу	Переваги	Недоліки	Формула розрахунку
Прямолінійний	Вартість основного засобу рівномірно розподіляється протягом його корисного строку служби.	Простота розрахунків, передбачувані щорічні витрати.	Не відображає реальної зміни вартості активу у часі.	Щорічна амортизація = (Первісна вартість – Ліквідаційна вартість) / Корисний строк служби
Метод зменшення залишкової вартості (метод прискореної амортизації)	Амортизація розраховується як фіксований відсоток від залишкової вартості активу на початок кожного року.	Відображає швидке зменшення вартості активу на початку його використання, що краще відповідає реальній амортизації деяких видів обладнання.	Більш складні розрахунки.	Щорічна амортизація = Залишкова вартість на початок року × Ставка амортизації
Метод суми чисел років (метод прискореної амортизації)	Амортизація розподіляється на основі суми чисел років корисного строку служби активу	Відображає більшу амортизацію на початку строку служби активу	Більш складні розрахунки.	Щорічна амортизація = Сума чисел років корисного строку служби / Кількість років, що залишилися до кінця строку служби × (Первісна вартість – Ліквідаційна вартість)
Виробничий метод (метод амортизації на основі обсягу виробництва)	Амортизація нараховується відповідно до фактичного обсягу використання або виробництва за певний період.	Відображає реальне використання активу, що особливо актуально для обладнання, яке має нерівномірне навантаження.	Необхідність точного обліку виробництва або використання активу.	Щорічна амортизація = (Первісна вартість – Ліквідаційна вартість) / Загальний обсяг виробництва × Обсяг виробництва за період
Метод нарахування амортизації за функціональним принципом	Амортизація нараховується відповідно до функціональних характеристик активу, таких як кількість виробленої продукції, годин роботи тощо.	Гнучкість у застосуванні до різних типів активів	Складність визначення та обліку функціональних характеристик	Щорічна амортизація = (Первісна вартість – Ліквідаційна вартість) / Загальний обсяг функціональних характеристик × Функціональні характеристики за період

Джерело: Побудовано автором на основі [4,8,67]

Наведемо приклад розрахунку сум нарахованої амортизації для окремого об'єкту основного засобу з діючої практики підприємства. Так, у грудні 2018 р. підприємство придбало сівалку пневматичну точного висіву VENZA-8 (анкерну), первісна вартість якої становила 589 000 грн. Термін експлуатації встановили 7 років, ліквідаційну вартість - 489 грн. (відповідно до Податкового Кодексу України зазначена сівалка належить до групи 4 – машини та обладнання, мінімальний термін амортизації 5 років). Відповідно вартість, що амортизується становитиме 588511 грн. Нарахування амортизації протягом терміну експлуатації представлено в таблиці 3.4.

Нарахування амортизації протягом терміну експлуатації представлено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 - Нарахування амортизації на сівалку VENZA-8 методом прямолінійного списання (грн.)

Звітний період	Первісна вартість	Річна сума амортизації	Накопичений знос	Залишкова вартість
На дату придбання	589000	-	-	589000
Кінець 1- го року	589000	84143	84142,86	504857
Кінець 2- го року	589000	84143	168285,71	420714
Кінець 3- го року	589000	84143	252428,57	336571
Кінець 4- го року	589000	84143	336571,43	252429
Кінець 5- го року	589000	84143	420714,29	168286
Кінець 6- го року	589000	84143	504857,14	84143
Кінець 7- го року	589000	84143	588511,00	489

Джерело: сформовано за даними відомості нарахування амортизації

Дані таблиці 3.4 вказують на те, що протягом семи років амортизаційні відрахування однакові, накопичений знос збільшується рівномірно, залишкова вартість рівномірно зменшується, поки не досягне оцінної ліквідаційної вартості. Даний метод нарахування амортизації має як свої переваги, так і недоліки. Переваги полягають в простоті розрахунків, незначної їх трудомісткості і можливості рівномірного розподілу амортизації в кожному звітному періоді, що зручно для співставлення собівартості, що продукції виробляється. В той же час не враховується моральний знос основних засобів

і фактор зростання затрат на ремонти по мірі їх експлуатації, особливо в останні роки використання.

У разі застосування методу зменшення залишкової вартості річна сума амортизації ($A_{\text{річн.}}$) має визначатися множенням двох величин: залишкової вартості об'єкту на початок звітнього року (ЗВ) чи первісної вартості (ПВ) на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації ($N_{\text{річна}}$) за формулою (3.1).

$$A_{\text{річн.}} = \text{ЗВ} \times N_{\text{річна}} \text{ або } A_{\text{річн.}} = \text{ПВ} \times N_{\text{річна}} \quad (3.1)$$

Річна норма амортизації $N_{\text{річна}}$ у відсотках визначається як різниця між одиницею та результатом розрахунку кореня 7-го степеня (в підприємстві встановлено термін експлуатації сівалки 7 років) з числа одержаного відношенням ліквідаційної вартості об'єкту (ЛВ) до первісної вартості (ПВ) за формулою (3.2).

$$N_{\text{річна}} = (1 - \sqrt[7]{\text{ЛВ} \div \text{ПВ}}) \times 100 \quad (3.2)$$

$$N_{\text{річна}} = (1 - \sqrt[7]{489 \div 589000}) \times 100 = (1 - 0,3611) \times 100 = 63,89\%$$

Таким чином, річна норма амортизації становитиме 63,89%. Подальший розрахунок суми амортизації наведено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 - Нарухування амортизації на сівалку VENZA-8 методом зменшення залишкової вартості (грн.)

Роки викорис-тання	Первісна вартість	Річна сума амортизації	Сума накопиченої амортизації	Залишкова вартість	Місячна сума амортизації
1-й	589000	372012	372012	216988	31001
2-й	589000	137049	509062	79938	11421
3-й	589000	50489	559551	29449	4207
4-й	589000	18848	578398	10602	1571
5-й	589000	6802	585200	3800	567
6-й	589000	2438	587638	1362	203
7-й	589000	874	588512	488	73

Джерело: сформовано за даними відомості нарахування амортизації

Як свідчать розрахунки, максимальна щомісячна сума амортизації 12814 грн. має місце в перший рік експлуатації, та мінімальна 60,00 грн. в останній (7-й) рік.

За прискореного зменшення залишкової вартості (використовується лише для 4-ї та 5-ї груп згідно Податкового кодексу України, пункт 145.1.4, розділ III) річна сума амортизації $A_{\text{річн.}}$ визначається шляхом множення залишкової вартості об'єкта на початок звітного року (ЗВ) чи первісної вартості об'єкта (ПВ) на дату початку нарахування амортизації й річної норми амортизації ($N_{\text{річна}}$), яка подвоюється (3.3):

$$A_{\text{річн.}} = \text{ЗВ} \times 2 N_{\text{річна}} \quad (3.3)$$

або
$$A_{\text{річн.}} = \text{ПВ} \times 2 N_{\text{річна}}, \quad (3.4)$$

$$\text{де } N_{\text{річна}} = 100 \% : n. \quad (3.5)$$

Згідно розрахунків, подвоєна річна норма амортизації становитиме 28,75 %:

$$N_{\text{річна}} = 100\% : 7 = 14,29\%; 2 N_{\text{річна}} = 2 \times 14,29\% = 28,57 \%$$

Подальші розрахунки місячної суми амортизації за методом прискореного зменшення залишкової вартості наведено в таблиці 3.5.

При застосуванні даного методу, як свідчать розрахунки, найбільші суми амортизації спостерігатимуться в перші три роки експлуатації.

При кумулятивному методі річна сума амортизації розраховується множенням амортизаційної вартості (АВ) на кумулятивний коефіцієнт (Ккум.). Амортизаційна вартість сівалки становить 259511 грн. (260000 – 489). Кумулятивний коефіцієнт визначають діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основного засобу (пзалиш.), на суму чисел років його корисного використання (Σ ч.р.)

$$K_{\text{кум.}} = \text{пзалиш.} : \Sigma \text{ ч.р.} \quad (3.6)$$

Σ ч.р. визначається як сума порядкових номерів років, на протязі яких об'єкт основних засобів експлуатується. Для сівалки з терміном експлуатації така сума дорівнюватиме 28 (1+2+3+4+5+6+7).

Таблиця 3.5 - Розрахунок нарахування амортизації на сівалку VENZA-8 методом прискореного зменшення залишкової вартості (грн.)

Період (роки вико-рис-тання)	Первіс- на вар- тість (ПВ)	Річна сума амортизації	Сума накопиченої амортизації	Залишко- ва вар- тість	Місячна сума амортиза- ції
1-й	589000	168277,3 (589000×28,57%)	168277,3	420723	35060
2-й	589000	120200 (420723×28,57%)	288478 (168277,3+120200)	300522	25044
3-й	589000	85859 (300522×28,57%)	374337 (288478+85859)	214663	17889
4-й	589000	61329 (214663×28,57%)	435666 (374337+61329)	153334	12778
5-й	589000	43807 (153334×28,57%)	479474 (435666+43807)	109526	9127
6-й	589000	31292 (109526×28,57%)	510765 (479474+31292)	78235	6520
7-й	589000	77746 (78235-489,00)	588511 (510765+77746)	489 (ліквідаційна вартість)	41

Джерело: сформовано за даними відомості нарахування амортизації

З використанням формули (3.6) встановлено $K_{\text{кум.}}$ для сівалки та здійснено розрахунок сум річної амортизації (табл. 3.6).

Кожен з методів нарахування амортизації має свої переваги та недоліки. Тому в подальшому слід продовжувати пошук шляхів удосконалення методики амортизаційних відрахувань.

Таблиця 3.6 - Розрахунок нарахування амортизації на сівалку VENZA-8 кумулятивним методом (грн.)

Пері-од (роки вико- рис-тання)	Кумулятив- ний коефіцієнт ($K_{\text{кумулятив.}}$)	Первіс- на вар- тість (ПВ)	Річна сума амортизації ($A_{\text{річн.}} = AB \times K_{\text{кумулятив.}}$)	Сума накопиче- ної амортиза- ції	Залиш- кова вар- тість (гр.3- гр.4)	Місячна сума аморти- зації (гр.4:12)
1-й	7:28=0,25	589000	147250,00	147250,00	441750,00	12270,83
2-й	6:28=0,21	589000	126214,29	273464,29	315535,71	10517,86
3-й	5:28=0,18	589000	105178,57	378642,86	210357,14	8764,88
4-й	4:28=0,14	589000	84142,86	462785,71	126214,29	7011,90
5-й	3:28=0,11	589000	63107,14	525892,86	63107,14	5258,93
6-й	2:28=0,07	589000	42071,43	567964,29	21035,71	3505,95
7-й	1:28=0,04	589000	21035,71	588511,00	489	1752,98

Джерело: сформовано за даними відомості нарахування амортизації

Отже, наведені вище шляхи вирішення перелічених проблем нарахування амортизації основних засобів є своєчасними і важливими. Їх вирішення значно покращить діяльність фінансової ланки на підприємстві, призведе до накопичення відтворювального фонду, що в свою чергу дасть можливість своєчасно оновлювати виробничий потенціал підприємства.

3.3. Удосконалення процесу виробництва продукції в контексті розширеного відтворення основних засобів

ДП «ДГ» Южний» в управлінні розширеним відтворенням основних засобів слід прийняти рішення про перегляд системи землеробства. Основну увагу слід приділяти системі обробітку ґрунту у сівозміні. До цього часу в господарстві використовувалася так звана комбінована система обробітку, яка поєднувала відвальний спосіб та поверхневий обробіток ґрунту під культури

залежно від їх біологічних вимог. Під озимі культури слід застосовувати поверхневий обробіток ґрунту, а під сою, кукурудзу та соняшник -- оранку на глибину 23-27 см.

Перед запровадженням системи No-Till слід розробити нову сівозміну з урахуванням стратегії розвитку господарства, здійснити вирівнювання полів та моніторинг сучасних сівалок прямого посіву, які пропонуються на ринку України. Сівозміна передбачає чергування однодольних та дводольних культур, що мають різні типи кореневої системи, що, дає змогу ефективно здійснювати фітосанітарний контроль посівів сільськогосподарських культур (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 - Проектна сівозміна ДП «ДГ» Южний»

№ поля	Сільськогосподарська культура
1	Озимий ріпак (горох)
2	Озима пшениця (озимий ячмінь)
3	Соняшник
4	Ярий ячмінь (озимий ячмінь)
5	Соя
6	Кукурудза
7	Соя
8	Ярий ячмінь (озимий ячмінь чи пшениця)

Джерело: Побудовано автором на основі експертних даних [43]

Передусім це стосується збирання врожаю попередньої культури, проведення сівки та створення оптимальних умов живлення рослин (табл. 3.8).

Інформація таблиці 3.8 свідчить, що нульова технологія передбачає проведення лише однієї операції на відміну від традиційної, де проводиться 3 операції. Це призводить до значного скорочення витрат на виробництво.

Таблиця 3.8 - Характеристика традиційної та нульової технології

Вид робіт	Агрегат	Агротехнічні умови	I група поля	Норма продуктивності	Витрати палива (л/га)
Традиційна технологія		глибина			
1. оранка стерні	К-701+ПЛН-8-40	20-22 см		12,7	20,3
2. суцільна культивація з одночасним боронуванням	Т-150К+КПС-4(3шт.)	8-10 см		45,9	4,1
3. сівба зернових	Т-150К+СЗ-3,6 (3 шт.)	внес. добр. 100 кг/га н.в. 181240 гл 4-5 см		21,9	5,3
				Разом:	29,7
		Нульова технологія		внес. добр.	З нормо-зміни
			Фактичні дані на сівбі ярих зернових культур за квітень 2022 року		
1. сівба зернових (з урахуванням глибини внесення рідких добрив)	Трактор Case IH Puma 210	100 кг/га	1 н /з	85,0	3,8
	Сівалка Super Walter	н.в. 181-240 гл 6-8 см			

Джерело: Побудовано автором

Впровадження цієї технології необхідно забезпечення відповідною технікою (рис.3.3 та 3.4). Сівалка Super Walter має безліч переваг, серед яких слід відмітити: дозування насіння та регулювання кількості насіння.

Рисунок 3.3 - Зовнішній вигляд сівалки Super Walter

Джерело: [53]

Трактор Case IH Puma 210 відноситься до класу із середньою потужністю, має невелики розміри та є багатофункціональним (Рис.3.4).

Рисунок 3.4 -Зовнішній вигляд трактору Case IH Puma 210

Джерело: [53]

При купівлі цієї техніки перед підприємством постане питання який обрати інструмент купівлі: кредит чи лізинг (таблиця 3.9).

Таблиця 3.9 - Загальна характеристика критеріїв лізингу та банківського кредити на агротехніку

Критерії порівняння	Лізинг	Банківський кредит
1	2	3
Вартість послуги для клієнта	Нижча, оскільки лізингодавець зазнає менших втрат, а також існує можливість отримання знижок від постачальників.	Вища, оскільки в ціну закладено вартість послуг із оцінки майна, держмити, нотаріальні послуги, неможливість страхування витрат.
Нотаріальне оформлення	Не обов'язкове.	Обов'язкове (1% від вартості договору).
Хто несе ризики власності?	Лізингова компанія. Вимоги третіх осіб та податкова застава на предмет лізингу не можливі, оскільки власником предмета лізингу до кінця дії його терміну є лізингова компанія.	Клієнт. Незалежно від обтяження заставою, на обладнання, придбане в кредит може бути покладене податкове вилучення або податкова застава.
Процедура передачі обладнання у власність та зняття обтяжень за обладнання, якщо клієнт бажає отримати предмет лізингу у власність	Простий перехід права власності після сплати всіх необхідних лізингових платежів за актом приймання-передачі. Така передача майна законодавством прирівнюється до купівлі-продажу.	Після повного погашення кредиту клієнт отримує дозвіл банку на зняття застави, після чого нотаріус робить відповідний запис у державному реєстрі обтяжень рухомого і нерухомого майна.

Продовження таблиці 3.9

1	2	3
Графік платежів	У клієнта є можливість самостійно скласти графік лізингових платежів з врахуванням особливостей свого бізнесу.	Зазвичай тільки сумами, які зменшуються пропорційно погашеній заборгованості.
Вимоги по обслуговуванню в банку	Відсутні.	Як правило, існує обов'язкова вимога відкриття поточних рахунків та переведення частини оборотів у банк.

Джерело: [85, с.14]

Кожен із цих інструментів має як свої недоліки, так і переваги. Проте, лізинг має більше переваг на відміну від кредитування.

Оскільки запропонована техніка досить дорога, пропонуємо застосування лізингу через ТОВ «Теком - лізинг».

Лізинг сільськогосподарської техніки є альтернативою повноцінного придбання основних засобів, а також альтернативою оформлення кредиту.

Таким чином, склад та вартість техніки, необхідної для обробітку ґрунту за нульовою технологією в ДП «ДГ» Южний» наведені в табл. 3.10.

Таблиця 3.10 - Склад та вартість техніки, необхідної ДП «ДГ» Южний» для обробітку ґрунту за нульовою технологією

№	Назва	Ціна, дол. США	Потреба	
			шт.	тис. грн.
1	Сівалка Super Walter	75000	1	2025
2	Трактор Case IH Puma 210	120000	1	3240
3	Розкидач мінеральних добрив МВД-1000	500	2	27
Всього			4	5292

Джерело: Розраховано автором

Марки техніки: Сівалка Super Walter; Трактор Case IH Puma 210; Розкидач мінеральних добрив МВД-1000. Вартість всієї техніки: 5292000 грн. Сума попереднього лізингового платежу за користування технікою в частині відшкодування її вартості (20%) без ПДВ: 1058400 грн. (Таблиця 3.11).

Таблиця 3.11 - Умови придбання техніки у лізинг в компанії «Теком-лізинг»

Вартість техніки	5292000 грн.
Аванс (20%)	1 058 400,00 грн.
Щорічний платіж	905 990.4 грн.
Комісія лізингової компанії	296 352 грн.
Всього лізингових платежів	4 529 952 грн.
Період дії договору	5 років
Подорожчання вартості об'єкту на рік, %	5,6

Джерело: Розраховано автором

ТЕКОМ-Лізинг - найбільша лізингова компанія півдня України. Одним з провідних напрямків діяльності є лізинг нової та б / в сільгосптехніки.

В компанія «ТЕКОМ-Лізинг» «послуги з лізингу нової та вживаної сільгосптехніки відрізняються самим привабливими умовами:

- термін дії від 1 року до 5 років (в залежності від типу об'єкта)
- внесення початкового внеску - від 20% вартості об'єкта
- валюта фінансування - українські гривні, долари США, євро
- щомісячне погашення лізингових платежів, що включають в себе:

компенсацію частини вартості об'єкта лізингу

реєстрацію об'єкта у відповідних державних органах

страхування об'єкта на весь період лізингу

перехід права власності на об'єкт після виплати останнього лізингового платежу

можливість дострокової виплати лізингових платежів і переходу права власності на об'єкт на більш ранній стадії» [53].

Використовуючи дані табл. 3.11, для реалізації інвестиційного проекту розширеного відтворення основних засобів на інноваційній основі (за нульовою технологією) в ДП «ДГ» Южний» розрахунки будемо здійснювати на 5 років (табл. 3.12).

Таблиця 3.12 - Грошові потоки при реалізації проекту вирощування зернових культур за нульовою технологією на основі розширеного відтворення основних засобів на 2025-2029 р.р.

Показники	Роки					Всього за 5 років
	2025	2026	2027	2028	2029	
Планова площа посіву, га	3046	3046	3046	3046	3046	х
Прогнозна урожайність, ц/га	35	40	41	42	43	х
Прогнозна ціна за 1 ц., грн.	880	968	1065	1171	1288	х
Чистий дохід (виручка від реалізації), тис. грн.	93816,8	117941	132979	149844	168753	663333,83
Нормативні витрати на виробництво, тис. грн.	82242	90466,2	90466,2	90466,2	90466,2	444106,80
Інвестиційні витрати, тис. грн.	1964,4	906,0	906,0	906,0	906,0	5588,4
Витрати на амортизацію, тис. грн.	1117,7	1117,7	1117,7	1117,7	1117,7	5588,4
Прибуток, тис. грн.	9610,40	26568,92	41606,41	58471,99	77380,90	213638,63
Чисті грошові надходження, тис. грн.	10728,08	27686,60	42724,09	59589,67	78498,58	219227,03
Дисконтний множник (за вартості капіталу 20%)	0,833	0,694	0,579	0,482	0,402	X
Теперішня вартість майбутніх грошових потоків (PV) _t , тис. грн.	8582,46	19380,62	25634,46	29794,84	31399,43	114791,81
Сума чистого приведенного доходу (NPV), тис. грн.	109203,41					
Індекс рентабельності інвестицій (PI)	19,54					
Період окупності інвестицій (PP), років	0,24					

Джерело: Розраховано автором

Отже, придбання у лізинг сівалки Super Walter і трактора Case IH Puma 210; розкидача мінеральних добрив МВД-1000 для вирощування зернових культур за нульовою технологією в ДП «ДГ» Южний» є ефективним, його варто прийняти до реалізації. На кожен витрачений на техніку гривню ми будемо отримувати майже 19 грн. чистого прибутку. Проект окупиться приблизно за 3 місяці.

Запропоновані заходи, що включають найбільш актуальні для підприємства на даний час механізми управління розширенням відтворення основних засобів дозволить йому, як наслідок, значно покращити показники ефективності виробничо-господарської діяльності.

ВИСНОВКИ

Необхідність розширеного відтворення основних засобів господарств, виникає у контексті зміцнення виробничих потужностей і забезпечення відповідного технічного складу та структури галузі, достатності ресурсів для проведення всіх технологічних операцій.

Досягнення поставленої мети, обґрунтування наукових засад і практичних рекомендацій щодо управління розширеним відтворенням основних засобів сільськогосподарських підприємств дозволило отримати наступні результати:

1. узагальнення теоретичних засад та особливостей управління розширеним відтворенням основних засобів, дозволило дійти висновку що основні засоби – це матеріальні активи, що використовуються в процесі діяльності організації, вони втрачають свою вартість частково, шляхом перенесення її на знов створений продукт, термін використання яких більше одного року (або операційного циклу).

Узагальнення наукових джерел дозволило визначити основні положення, що доводять значення основних виробничих засобів як найважливішого фактору виробництва та прискорення НТП: основні виробничі засоби є значною частиною національного багатства країни; від розміру основних засобів, зокрема та від їх якісного стану, значною мірою залежить конкурентоспроможність вітчизняної продукції та ефективність виробництва; рівень механізації та автоматизації праці залежить від кількісного та якісного стану основних засобів підприємства; темп економічного зростання залежить від кількісного та якісного стану основних засобів; економічна безпека країни та її обороноздатності залежить від наявності достатньої величини основних засобів.

2. Відтворення основних засобів – це процес їх виробничого використання, амортизації, зносу, підтримки у робочому стані через відновлення в натурі або здійснення ремонтів. Розширене відтворення

основних засобів означає збільшення їх наявності.

Основним джерелом для відтворення основних засобів є амортизація. Головна мета амортизації полягає в покритті зносу основних засобів та відшкодуванні їх вартості. Важливість амортизації у механізмі відтворення основних засобів впливає з того, що вона входить у склад виробничих витрат, утворюючи частину собівартості продукції, і одночасно є джерелом коштів для реновації (відновлення) основних засобів, часто на новій якісній основі. Крім того, амортизація відображає рух вартості основних засобів і є важливим інструментом управління процесом їх відтворення.

3. Дослідження сучасних методів оцінки ефективності формування та використання основних засобів підприємства виявило, що стандартна методика аналізу основних засобів спрямована на дослідження їх стану, руху, ефективності та інтенсивності використання.

Розглянуті напрями аналізу основних засобів, можна відзначити, що зміст цих напрямів здебільшого зводиться до оцінки технічних та технологічних аспектів функціонування даного виду активів, а також до визначення ефективності їх використання. Можна зробити висновок, що існуючі на даний момент напрямки аналізу є досить повними, але, певною мірою застарілими. Зокрема, нерозкритим залишається питання впливу основних засобів на екологічну безпеку. Проблема екологічної безпеки у світі стоїть особливо гостро. Тому деякі автори вважають, що необхідно розробити такий напрямок аналізу, як аналіз екологічних наслідків експлуатації основних засобів. Даний напрямок пропонується включити до комплексної методики аналізу основних коштів, таким чином, у сукупності з іншими напрямками аналізу можна буде зробити найповніші висновки про стан основних засобів в організації та прийняти найбільш ефективні рішення щодо покращення організаційної діяльності. За допомогою даного напрямку з'явиться можливість контролю за ступенем забруднень навколишнього середовища, вдасться заздалегідь попереджати техногенні аварії та поширення захворювань серед персоналу. Крім того, організація убезпечить себе від різних штрафів з боку

державних фіскальних органів.

4. Поглиблені дослідження здійснювалися на матеріалах Державного підприємства «Дослідне господарство «Южний» Селекційно-генетичного інституту – Національного центру насінництва і селекції»

Характеристика організаційних аспектів підприємницького середовища господарства дозволила виявити, що організаційна структура управління ДП «ДГ «Южний» є лінійно-функціональною та характеризується двома рівнями управління: директор господарства, його заступник та головні спеціалісти (1 рівень), керівники первинних виробничих підрозділів (2 рівень). Керівники допоміжних виробництв не складають управлінський рівень. ДП «ДГ «Южний» має зерно-технічний виробничий напрямок.

5. Аналіз рівня забезпеченості основними засобами показав, що господарство має в користування середні за розміром земельні масиви – кількість працівників склала у 2022 р. всього 58 чол. За показником вартості основних виробничих засобів спостерігає значне зростання – на 22%. Позитивною тенденцією є значне збільшення середньорічної вартості активів у 2022 р. на 12,8%. Спостерігається висока забезпеченість досліджуваного підприємства основними засобами. Джерелом формування основних засобів ДП ДГ «Южний» є дохід, одержаний від усіх видів господарської діяльності, що передбачені статутом, сума амортизаційних відрахувань, кошти, що одержані від продажу майна, кредитні ресурси, а також інші надходження, що не заборонені законом.

6. Розраховані економічні показники використання основних засобів в господарстві за період 2020-2022 років свідчать про значне зниження ефективності використання основних засобів господарства. Так показник капіталовіддачі у 2020 році порівняно з 2020 роком у 6 разів. Також негативним є зменшення показника капіталомісткості у 2022 році. Узагальнюючим показником ефективної діяльності підприємства є рентабельність. Зростання рівня рентабельності (за чистим прибутком) до 1,2% у 2021 році зумовлено зростанням чистого прибутку у 2021 році

порівняно з 2020 роком.

7. Обґрунтовано стратегічні напрями підвищення ефективності управління основними засобами на інноваційній основі. Для визначення ефективності реалізації стратегії управління розширеним відтворенням основних засобів ми пропонуємо використовувати критерії оцінки, які характеризуються соціальним, економічним, технологічним, екологічним, інституціональним ефектом.

Проведені дослідження дають змогу стверджувати, що для ДП «ДГ» Южний» необхідно обрати стратегію управління розширеним відтворенням основних засобів на інноваційній основі, що має ґрунтуватися на життєвому циклі суб'єкта ринку, а формування основних цілей та управлінських рішень – на потенційних конкурентних перевагах господарства, у тому числі забезпеченні інноваційності напрямів розвитку.

8. Запропоновано механізм управління основними засобами для ДП «ДГ» Южний», розроблений із врахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на підприємства, забезпечення безперебійного процесу виробництва, оцінка рівня ефективності управлінської системи та визначення напрямків її удосконалення - запропонувати напрямки удосконалення процесу виробництва продукції в контексті розширеного відтворення основних засобів.

Дослідження дозволило сформувати основні складові механізму управління розширеним відтворенням основних засобів підприємства, який враховує особливості його функціонування. Нами виділено 4 етапи управління розширеним відтворенням основних засобів під час яких основні засоби формуються, використовуються, оновлюються та вибувають.

Проаналізовано сучасні методи нарахування амортизації основних засобів і на цій основі проведено розрахунок нарахування амортизаційних нарахувань за різними методами.

9. З метою удосконалення процесу виробництва продукції в контексті розширеного відтворення основних засобів пропонується вирощування

сільськогосподарських культур за нульовою технологією. Визначено склад та вартість техніки, необхідної ДП «ДГ» Южний» для обробітку ґрунту за нульовою технологією. Визначено, що придбання у лізинг сівалки Super Walter і трактора Case IH Puma 210; розкидача мінеральних добрив МВД-1000 для вирощування зернових культур за нульовою технологією в ДП «ДГ» Южний» є ефективним, його варто прийняти до реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств. Підручник. 2-ге вид., доп. і перероблене. Київ, 2002. 624с.
2. Астапова Г.В., Пілецька Г.В. Неоінституціональні підходи щодо відтворення основних фондів підприємств. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. №1. 2011. С. 113-119.
3. Бабаєв Ю. А. Теорія бухгалтерського обліку. Київ, 2007. 692 с.
4. Бабяк Н. Д. Амортизаційна політика підприємства на сучасному етапі реформування економіки України. *Теорія і практика перебудови економіки*. 2001. С. 61-64.
5. Бойко В. М., Вашків П. Г. Бізнес: Словник-довідник. Київ: Україна, 2008. 565 с.
6. Бондар М. І. Облік і аудит основних засобів (на матеріалах аграрних підприємств Київської області) : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04. Київ, 2011. 23 с.
7. Бондар Н.М. Економіка підприємства: Навчальний посібник. Київ., 2004. 400с.
8. Бровко Л. І., Галаган Т. І., Бровко Є. І. Економічна ефективність використання основних фондів сільськогосподарських підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 22. С. 22-26.
9. Бубенко П.Т., Тітяєв В.І., Димченко О.В., Таряник О.М., Чистякова І.А., Шкурко О.В. Амортизація і відтворення основних фондів житлово-комунальних підприємств: монографія / За заг. ред. Бубенка П.Т. Харків: ХНАМГ, 2010. 257 с.
10. Бутинець Т. А. Основні засоби: точка зору економіста. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. Вип. 2 (23). С. 22–36.
11. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський словник. Житомир, 2001. 224 с.

12. Галаган Т. І., Кругляк Г. С. Методичні підходи до визначення сутності відтворення основних засобів підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8642> (дата звернення: 04.05.2024).
13. Гилка М. Д. Відтворення основного капіталу сільськогосподарських підприємств на основі використання методів динамічного програмування. *Культура народів Причорномор'я*. Сімферополь, 2012. №227.С. 26–29.
14. Гнатенко Є. П. Алгоритм аналізу основних виробничих засобів на підприємстві. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. 2016. Т. 26, № 1. С. 99-105.
15. Городянська Л.В. Відтворення основних засобів на підприємствах України: теорія і практика обліку і аналізу. Київ, 2008. 224 с.
16. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/43615> (Дата звернення 15.02.2024).
17. Державний класифікатор основних засобів ДК-013-97, затверджений наказом Державного стандарту від 19 серпня 1997 р. №507. URL: [http:// search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN678.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN678.html) (Дата звернення 16.02.2024).
18. Деєва Н.М. , Дедіков О.І. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. Київ, 2007. 328 с.
19. Дідур Г.І. Основні засоби аграрних підприємств: напрямки підвищення ефективності використання. *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка та управління: сучасний стан і перспективи розвитку»*. (м. Одеса, 24-25 листопада 2016 р.). Одеса: ОДАБА, 2017. С. 47-51.
20. Економіка підприємства : навч. Посібн./ за ред. А.В. Шегди. Київ, 2002. 335 с.
21. Економіка підприємства : підручник / за заг. та наук. ред. Г.О. Швиданенко. Київ, 2009. 816 с.

22. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. Київ, 2007. 1072 с.
23. Закон України «Про лізинг» від 11 грудня 2013 р. № 11-08 URL: <http://uazakon.com/document/spart73/inx73284.htm> (Дата звернення 15.04.2024).
24. Закон України «Про державну службу». (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 4, ст.43). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (Дата звернення 15.04.2024).
25. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні». (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 13, ст.110). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (Дата звернення 16.04.2024).
26. Закон України Про управління об'єктами державної власності. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2006, № 46, ст.456) URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text> (Дата звернення 15.04.2024).
27. Закон України «Про власність» від 7 лютого 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991.№ 20.
28. Закон України «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 року. *Закони України*. т. 1.Київ, 1997.
29. Земельний кодекс України від 25.10.2001, №2768-III.
30. Ільчук В.П. Інноваційно-інвестиційні системи залізничного транспорту: становлення та розвиток: монографія. Київ, 2004. 381 с.
31. Касич А. О. Ресурсне забезпечення модернізаційних процесів в Україні: регіональний аспект. *Бізнес-Інформ*. 2016. № 2. С. 138-143.
32. Клименко К.О. Методичні підходи до класифікації основних засобів підприємств різних форм власності. X Всеукраїнська науково-практична конференція «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України». Одеса, 16-20 травня 2016 р. С. 46-49.

33. Кодацька Н.О., Сергєєва С.В. Сучасні методи оцінки ефективності відтворення основних засобів підприємства. *«Молодий вчений»*. 2018. № 11 (63). С. 433-437.
34. Колеснік Я.В. Відтворення основних засобів: види, форма та джерела фінансування. *Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії: Економічні науки*. 2009. № 2. С. 130–133.
35. Колісник М.К., Ільчук П.Г., Віблій П.І. Фінансова санація і антикризове управління підприємством. Київ, 2007. 272 с.
36. Конституція України. Відомості ВВР. 1996. № 30.с. 141
37. Кривенко К., Топішко І. Відтворення основних фондів. *Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1.* / Редкол.: ...С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ, 2000. С. 227.
38. Кулакова С. Ю., Кордубан А. С. Теоретичні основи відтворення основних фондів підприємства в сучасних умовах. *Ефективна економіка* № 6, 2015. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4134> (Дата звернення 15.03.2024).
39. Мазур А.В. Поняття та класифікація основних засобів підприємства. URL :<http://gisap.eu/ru/node/536>. (Дата звернення 11.04.2024).
40. Маланкевич В., Чубай В. Аналіз та внутрішній контроль операцій з основними засобами: проблеми та способи їх вирішення. *Економіка та суспільство*, 2023. №58. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3278/3202> (Дата звернення 12.03.2024).
41. Механізм переходу економіки України на інноваційну модель розвитку: монографія / [О.І. Амоша, С.М. Кацура, Т.В. Щетілова та ін.] ; за заг. ред. О. І. Амоші. Донецьк, 2002. 108 с.
42. Мостенська Т.Г., Ковтун О.А. Теоретичні підходи до управління основними засобами підприємства. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2020/96.pdf (Дата звернення 15.04.2024).

43. Мостіпан М.І. NO-TILL: переваги чи проблеми. *Матеріали круглого столу “Проблеми впровадження новітніх систем землеробства в агропромислове виробництво України” 23 листопада 2011 року*. Кіровоград: СНТ КНТУ, 2011. 91 с.

44. Мулик Т. О. Аналіз основних засобів підприємства: методичні та практичні аспекти. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 46. С. 113-122.

45. Найда А.В., Чигіна Х.С. Науково-методичні аспекти аналізу основних засобів. *Економічний вісник Причорномор'я*. 2022. №3. С. 59-67.

46. Негоденко В. С. Особливості обліку та аудиту відтворення основних засобів. *Підприємництво та інновації*. 2017. Вип. 3. С. 56-64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pidinnov_2017_3_11. (Дата звернення 15.04.2024).

47. Неміш Ю.В. Поняття “основні засоби” у сучасних наукових дослідженнях. *Аграрна економіка*. 2012. №3-4. С.181-188.

48. Неміш Ю.В. Систематизація комплексу показників для оцінки стану основних засобів на м'ясопереробних підприємствах. *Економіка та управління АПК*. Біла Церква, 2013. Вип.11(106). С.75 - 81.

49. Непочатенко О.О., Ягода Г.Ю. Механізм державного регулювання відтворення основних засобів в Україні. *Економіка та управління АПК: зб.наук.праць*. Біла Церква, 2011. Вип. 5 (85). с.122-127

50. Олійник Є. В. Управління процесами відтворення основних засобів машинобудівних підприємств: Автореф. дис. канд. екон. наук. Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. 2016. 240 с.

51. Основні засоби: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку URL: www.minfin.gov.ua. (Дата звернення 26.02.2024).

52. Основні засоби: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. за № 92. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0288-00> (Дата звернення 16.02.2020).

53. Офіційний сайт компанії ТЕКОМ лізінг. URL:<https://tekom-lease.com.ua/> (Дата звернення 26.05.2024).
54. Павленова К.О. Шляхи покращення стану та ефективності використання основних засобів на підприємстві. URL:www.rusnauka.com/17_APSN_2009/Economics/47997.doc.htm (Дата звернення 11.05.2024).
55. Пасько О.В. Відтворення основних засобів аграрних підприємств у сучасних умовах. Суми, 2004. 102с.
56. Пиріжок Є.С., Кулікова Н.Т. Поняття “основні засоби” та канали їх вибуття на підприємстві. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2011. Вип.2(20).С.397-405.
57. Сафонік Н.П., Ватащук В.В. Підвищення ефективності відтворення та використання основних засобів підприємств транспортної галузі. *Економіка та суспільство*. 2023. №53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-23>
58. Селіванова Н.М., Ткаченко Ю.В., Попко Я.О. Особливості методики проведення аналізу основних засобів підприємства. Матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми ринку та розвитку регіонів України в XXI столітті» (Одеса, 5-9 грудня 2016 р.). 2016. С. 98-102.
59. Синькевич Н., Краузе О. Економічний аналіз: перспективи розвитку в умовах діджиталізації економіки. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 2 (81). С. 7-15.
60. Сич Є.М., Кравчук Г.В., Ільчук В.П. Управлінський аналіз діяльності суб'єктів господарювання: навч. посібник. Київ, 2004. 202 с.
61. Следь О. М. Удосконалення системи показників оцінки оновлення основних засобів виробництва. *Економічний аналіз : зб. наук. праць*. 2013. Том 14. № 3. С. 203-210.
62. Слюсаренко А.В., Клочко О.В. Оптимізація використання та управління основними засобами на підприємстві. *IV Международная научно-*

практическая конференция «Проблемы формирования новой экономики XXI века» URL: www.confcontact.com/20111222/9_slyusarenko.php (Дата звернення 17.04.2024)

63. Співак С., Дідик І., Скурський Т., Житко О. Роль комп'ютерних програм для аналізу фінансово-господарського стану підприємства. Соціально-економічні проблеми і держава. 2021. Вип. № 2 (25). С. 702-707.

64. Старицький Т.М. Рациональне відтворення основного капіталу в сільському господарстві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. Наук. Київ, 2006. 22 с.

65. Стельмашук А.М. Державне регулювання економіки. Тернопіль: Астон, 2001. 362 с.

66. Стельмашук А.М. Управління відтворенням основного капіталу переробних підприємств АПК: методичний аспект. *Вісник Херсонського державного університету*. 2014 р, № 8.с. 128- 132.

67. Стельмашук А.М. Амортизаційний фактор у відтворенні основних засобів переробних підприємств АПК. *Інноваційна економіка*. 2014, № 4 (53). с. 5– 16.

68. Стемковська І.В. Герчанівська С.В. Теоретичні підходи до трактування економічної суті основних засобів. *Східна Європа: Економіка, Бізнес та управління. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2017. Випуск 3 (08). С. 344-349.

69. Сук Л. К., Сук П.Л. Облік власного капіталу. *Бухгалтерія в сільському господарстві*. 2005. № 14. С. 43-47.

70. Ткачук С.В. Основні засоби: аналіз сутнісних та структурних характеристик. *Наукові праці НУХТ*. 2009. №32. С.140-143.

71. Указ Президента України «Про Концепцію амортизаційної політики» від 7 березня 2001р. №169/2001. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169/2001> (Дата звернення 15.04.2024).

72. Фінансовий словник-довідник / [Дем'яненко М. Я., Лузан Ю. Я., Саблук П. Т. та ін.] ; за ред. М. Я. Дем'яненко. Київ, 2003. 555 с.

73. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44.
74. Циган Р.М., Бондаренко І.В., Зеленська В.В. Удосконалений механізм управління процесом відтворення основних засобів підприємств. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск №18. С. 588-596.
75. Черваньов Д. М., Балан В. Г. Навчально-методичний комплекс з курсу «Планування НДДКР» для студентів спеціальності «Менеджмент організацій». Київ, 2002. 64 с.
76. Череп А.В., Клименко А.А. Ефективність використання основних фондів підприємства. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2009. № 6. С.212-215.
77. Черкасов О.О. Особливості використання та відтворення основних засобів у сільському господарстві. *Економіка та підприємництво*. 2015, № 5 (86). С.96-101
78. Чорна І.О. Ефективність використання виробничих фондів та розробка пропозицій щодо її поліпшення. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2009. №2. С.212-216.
79. Чуніхіна Т. С., Горлушко А. М. Відтворення основних засобів та терміну корисного використання в межах стратегії розвитку підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 19. С. 79-83.
80. Шарко М. В., Буренко Ю. А., Лубяна Н. П. Підвищення ефективності управління основними засобами підприємств в умовах невизначеності. *Вісник Хмельницького національного університету* 2019, № 6, Том 1. С.254-259.
81. Шарманська В. М., Вітюк В. В. Аналіз забезпеченості підприємства основними засобами та ефективності їх використання. *Молодий вчений*. 2018. No 1 (53). С. 550–552.

82. Шаховалова Є. О. Економічна сутність, форми, методи і джерела фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємств. *Вісник економічної науки України*. 2015. №2. С. 138-142.
83. Швець Н.В. Організаційно-економічний механізм управління відтворенням основних засобів підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. Дніпропетровськ, 2005. 16 с.
84. Шляга О.В. Відтворення основних фондів підприємства: сутність, види та джерела. [URL://www.zgia.zp.ua/](http://www.zgia.zp.ua/) (Дата звернення 15.04.2024).
85. Який інструмент обрати, щоб техніку придбати. *Урядовий кур'єр*. 2011.с. 14
86. Яловега Л. В. Облік витрат на ремонт та поліпшення основних засобів: бухгалтерський і податковий аспект. URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?oi=bibs&cluster=13945657585380833208&btnI=1&hl=uk>. (Дата звернення 20.04.2024).
87. Янчев А.В. Основний капітал в умовах ринкової економіки. *Стратегічні напрями розвитку підприємств харчових виробництв і торгівлі: зб. тез Міжнар. наук.-метод. конф.* Харків, 2002. С.331-332.
88. Яременко Л.М. Теоретичні підходи до сутності та класифікації основних засобів. *Економічний вісник університету*. 2015. Випуск № 27/1. С. 144-148.
89. Яшан Ю.В. Напрямки підвищення ефективності відтворення і використання основних засобів. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. 2012. №22. С. 1-6.

ДОДАТКИ